ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА—PRICE $ 1.25

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P.O. Box 178, Jamaica, N.Y. 11432

Год XXXII Нр. 314 Нью Ёрк - лістапад-сьнежань — 1983 — Nov.-Dec. — New York Vol. XXXII № 314

ПРАМОВА ГУРЫНОВІЧА Ў ААН І Ў САВЕЦКІМ ДРУКУ

Савецкі друк хавае ад народу некаторыя вельмі важныя выказваньні сваіх дэлегатаў на міжнародных форумах аб зброі ды аб ваеннай заангажаванасьці Савецкага Саюзу. Гэта можна навочна прасачыць на прыкладзе з прамоваю міністра замежных справаў Беларускае ССР Анатоля Гурыновіча на сёлетняй 38-й Генэральнай Асамблеі ААН, параўнаўшы, што Гурыновіч сказаў у Нью Ёрку, з тым, што з гэтага было зьмешчана ў друку савецкае Беларусі.

У Аб'еднаных Нацыях у дзень выступленьня беларускага дэлегата, 7 кастрычніка, быў выданы прэсавы камунікат місіі БССР пры ААН з поўным тэкстам прамовы А. Гурыновіча ў ангельскім перакладзе з зазначэньнем, што гэта — „неафіцыйны пераклад" ды што тэкст трэба зьверыць з прамовай Гурыновіча ў мамэнт, калі ён будзе выступаць.

Мы ня ведаем выпадку, каб былі разыходжаньні паміж тэкстам савецкага выступленьня, паданым загадзя, ды тэкстам, прачытаным у часе выступленьня. Ніякіх разыходжаньняў напэўна ня было й гэтым разам. Але затое якія разыходжаньні паміж тым, што было сказана, і тым, што было выдрукавана ў савецкіх газэтах („Зьвязда", „Советская Белоруссия" ды іншыя з 11-га кастрычніка)! Пра Гурыновічаву прамову паінфармавала Беларускае Тэлеграфнае Агенцтва (БЕЛТА), падаўшы яе ў „пераказе". Але ў Белты выйшаў ня толькі пераказ, але й недаказ, з пропускамі прынцыпова важных заяваў беларускага дэлегата. У белтаўскім пераказе зроблена прынамся пятнаццаць пропускаў бязь ніякае згадкі пра некаторыя кардынальна важныя заявы міністра замежных справаў БССР.

Гэтак, у пераказе Белта чытаем:

„Давайце разьбяромся ў тым, сказаў далей Гурыновіч, што перашкаджае рэалізацыі мірных ініцыятыў".

І адразу-ж далей новы абзац:

„Працаўнікі гэтых ініцыятыў хочуць разгарадзіць Эўропу частаколам амэрыканскіх ракет".

Працаўнікі якіх „ініцыятыў"? Белта гэтага не сказала. Белта выпусьціла цэлы абзац з таго, што сказаў на Генэральнай Асамблеі Гурыновіч (36 машынапісных радкоў у прэсавым камунікаце місіі БССР пры ААН), не патурбаваўшыся пераказаць хоць колькімі сказамі Гурыновічавых словаў. А Гурыновіч сказаў вось што (пераклад з ангельскага перакладу):

„Давайце паглядзем спачатку на Эўропу. Там існуе прыблізны парытэт паміж ваеннымі патэнцыяламі дзьвюх сацыяльных і палітычных сыстэмаў, тымчасам як канцэнтрацыя вайсковых адзінак і ваенных узбраеньняў перавышае сярэднюю сусьветную насычанасьць у 20 разоў.

„Стала імкнучыся ўдасканальніць палажэньне на эўрапейскім кантынэньце і адсунуць пагрозу вайны, Савецкі Саюз прапануе, каб ракеты сярэдняе дальнасьці й тактычныя ядзерныя сыстэмы ў Эўропе былі зьнішчаныя або каб разьмяшчэньне ў Эўропе ўсякіх новых ракетаў сярэдняе дальнасьці было спыненае, а наяўныя сыстэмы былі скарочаныя абодвума бакамі прыблізна на трацiну. Савецкі Саюз прапануе дамовіцца аб аднолькавай колькасьці запускных сыстэмаў (ракетаў і самалётаў) ды ўзбраеньняў на іх. Нарэшце, Савецкі Саюз гатовы — пры тэй умове, што будуць дасягнутыя прыймальныя для абодвых бакоў пагадненьні, якія ўключалі-б адмову Злучаных Штатаў разьмяшчаць новыя ракеты ў Эўропе — скараціць лік сваіх ракетаў сярэдняе дальнасьці ў эўрапейскай частцы Саюзу да ўзроўню, роўнага ліку брытанскіх і французскіх ракет, ды выэлімінаваць усе ракеты, якія мелі-б быць скарочаныя, у тым ліку ракеты СС-20. У выніку гэтага Савецкі Саюз меў-бы ў Эўропе меншы лік ракетаў сярэдняе дальнасьці, чымся ён меў у 1976 годзе, гэта значыцца да таго, як савецкія ракеты былі ўдасканальненыя.

„Савецні Саюз падтрымвае прапановы аб свабодных ад ядзернае зброі зонах у паўночнай Эўропе і на Балканах ды аб зонах 500-600 кілямэтраў ушыркі ў Цэнтральнай Эўропе, што былі-б свабодныя ад тактычнае ядзернае зброі".

BYELORUSSIAN
SOVIET SOCIALIST REPUBLIC
MISSION TO THE UNITED NATIONS
136 EAST 67th STREET NEW YORK N.Y. 10021

PRESS RELEASE

Вось-жа нічога з вышэй прыцытаванага Белта чытачом сваіх газэтаў не падала. Чаму? А таму, відаць, каб чытач „Зьвязды" ці „Сельской газеты", чаго добрага, не пачаў учытвацца ў гэтыя словы пра перашкоды „рэалізацыі мірных ініцыятыў" ды ня прыйшоў да думкі, што Савецкі Саюз, хоць і гаворыць пра „парытэт", фактычна перавышае Захад у ўзброенасьці ракетамі сярэдняе дальнасьці. Гурыновіч-жа гаварыў аб амэрыканскіх ракетах сярэдняе дальнасьці, што **будуць разьмешчаныя,** і аб савецкіх гэткіх-жа ракетах, што **ўжо разьмешчаныя,** ды прызнаўся, што разьмяшчэньне іх пачалося вунь калі — у 1976 годзе. (Дзяржавы НАТА сваю пастанову аб разьмяшчэньні ракетаў сярэдняе дальнасьці на эўрапэйскай тэрыторыі прынялі напрыканцы 1979 г. ды пачалі ў лістападзе сёлета разьмяшчаць іх, выразна ў вадказ на савецкую ініцыятыву).

Не пераказаўшы нічога з вышэй прыведзеных словаў Гурыновіча, Белта падала адно ягоныя словы: „Працаўнікі (мірных) ініцыятыў хочуць разгарадзіць Эўропу частаколам амэрыканскіх ракет". Але фактычна Эўропа ўжо „разгароджаная" — „частаколам" савецкіх ракетаў.

Цяпер Савецкі Саюз, як пра гэта штадня згадваецца ў заходнім друку ў ходзе дэбатаў вакол гэтага пытаньня, мае нацэленых на Заходнюю Эўропу 252 ракеты СС-20, кожная з трыма ядзернымі баягалоўкамі. Дадатковых 108 СС-20 разьмешчаныя ў азіяцкай частцы СССР. Апрача гэтага, Масква мае настаўленых на Эўропу каля 200 ракетаў старэйшага тыпу, г. зв. СС-4. („СС"— дзьве першыя літарары ангельскіх словаў, surface to surface, што значыць — „зямля-зямля" — гэтак завуцца ракеты, што запушчаюцца зь зямлі й б'юць па аб'ектах на зямлі; у савецкай тэрміналёгіі ракеты СС-20 завуць „зямля-зямля-20"; гэта ракеты не абароннага, а нападальнага характару.)

З далейшых пропускаў у Гурыновічавай прамове на сёлетняй Генэральнай Асамблеі ААН чатыры наступныя (другіх 36 машынапісных радкоў, бяручы разам) маюць дачыненьне да ваеннага патэнцыялу Амэрыкі й Савецкага Саюзу. Із словаў Гурыновіча вынікае, што Амэрыка йдзе далёка папердзе Савецкага Саюзу як у колькасьці агульных узбраеньняў, гэтак і ў зьнішчальнасьці ды ў нацэльвальнай дакладнасьці амэрыканскае зброі. Гурыновіч сказаў (а Белта не пераказала):

„Навет небесстароньнія заходнія аналітыкі не знайшлі аніводнага прыкладу ў цэлай паваеннай гісторыі, каб Савецкі Саюз ішоў папердзе ў распрацоўваньні новых відаў зброі ды гэтак змушаў Злучаныя Штаты рабіць контрзахады. Заўсёды было наадварот".

Абстрагуючыся тут ад маральнага аспэкту выперадкаў у галіне ўзбраеньняў паміж Амэрыкай і Савецкім Саюзам, пропуск вышэй пададзенай заявы Гурыновіча, думаецца, Белта зрабіла з гледзішча на псыхалёгію свайго чытача: пашто зварачаць ягоную ўвагу на навукова-тэхнічную перавагу Злучаных Штатаў — гэта будзе падсякаць намаганьні савецкае прапаганды трымаць баёвы дух свайго жыхарства.

Савецкая цэнзура пасьлядоўна трымаецца правіла — не падаваць свайму жыхарству канкрэтных лікаў пра ваенны арсэнал Савецкага Саюзу. У моц гэтага правіла былі прапушчаныя ў пераказе Белта й гэткія Гурыновічавы словы:

„Як заявіў генэрал Ромулё, міністар замежных справаў Філіпінаў, у бягучых агульных дэбатах 26 верасьня, у стратэгічным арсэнале Злучаных Штатаў — каля 9500 ядзерных баягаловак, а ў Савецкага Саюзу — 7700".

Далей у сваёй прамове міністар замежных справаў савецкае Беларусі казаў таксама — прычым, увесь час гаворачы ад імя СССР, а не ад свае рэспублікі — пра глабальную ваенную прысутнасьць Савецкага Саюзу, якую савецкая прапаганда намагаецца прыхоўваць, бо дасягаецца гэта вялікім коштам матар'яльнага й духовага дабрабыту падсавецкіх народаў.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

А. Будзіч

КАЛЯДНАЕ АРХІПАСТЫРСКАЕ ПАСЛАНЬНЕ

Дастойнаму Сьвятарству і ўсім Багалюбным Праваслаўным Вернікам Народу Беларускага

„Ты — Пётра, і на гэтай скале Я пабудую Царкву Сваю, і брамы пякельныя не адолеюць" (Мц. 16:18).

Хрыстос нарадзіўся! Яго слаўце!

Гэта кліч шчырага водгуку, які выходзіць з вуснаў кожнага з нас, калі душа прагне хрысьціянскае любові ды надзеі на сьветлую будучыню й супакою на зямлі.

Усіх Вас, любыя слугі й вернікі БАПЦ, шчыра вітаю зь вялікім сьвятам Нараджэньня Хрыста. Нараджэньне Госпада нашага Ісуса Хрыста — вялікая падзея на зямлі й вялікі дзень, бо нараджэньне Сына Божага дало ўсяму сьвету сілы й магчымасьць разьвіцьця й поступу.

Калі Хрыстос нарадзіўся, сьвятыя ангелы засьпявалі радасную песьню: „Слава Богу на вышынях, а на зямлі супакой сярод людзей добрае волі" (Лк. 2:14). Пра гэты супакой і прымірэньне, праз увесь час, навучае нас нашая сьвятая Царква. Аднак, праз два тысячагодзьдзі Хрыстовя Царква зазнае пякельныя напады, што не даюць супакою. Гэтыя штурмы й напады на Царкву прыймаюць розныя формы, пачынаючы ад рэрэзіі да брутальнага пересьледаваньня верных нашага часу. Гэтак праз увесь час было.

Але Хрыстовая Царква грунтуецца на глыбокіх непарушаных падвалінах. Бо Яна заснаваная на бязьмежным Божым супакою, якога пякельныя сілы ня могуць адолець. Пякельныя сілы могуць нішчыць паверхню, але тая непахісная глыбіня Божага супакою, наданага Хрыстом для прымірэньня людзей, будзе трывалай і дзейнай навекі.

У гэты важны час, калі ўвесь славянскі ўсход рыхтуецца да сьвяткаваньня ўрачыстасьці тысячагодзьдзя прыняцьця Хрыстовае веры, міжвольна льлюцца сьлёзы, бо нашая сьвятая БАПЦ знаходзіцца ў сьвецкіх судох.

Дагэтуль усе нашыя намаганьні, каб спыніць сьвецкія суды, а вырашыць самым не далі належнага выніку. Не ад нас залежаць суды, але мы й надалей будзем старацца, каб асягнуць супакой у БАПЦ. Гэта — наш абавязак, як хрысьціянаў, як тых, што вераць у Хрыста і ў Ягоную навуку, любяць ды выбачаюць адзін аднаму.

У гэтым духу клічу ўсіх выбачыць правіны ўсім тым, хто правініўся. Тады мы будзем здольныя зачаць новае жыцьцё згоды й паразуменьня.

Госпад і Збаўца наш Ісус Хрыстос нам сказаў: „Новае прыказаньне даю вам, каб вы мілавалі адзін аднаго, як Я мілаваў, вас, каб вы любілі адзін аднаго. Па гэтым пазнаюць усе, што вы вучні Мае, калі будзеце мець любоў паміж сабою" (Ян. 13:34-35). Дарагія мае, будзем маліцца да Госпада Бога нашага Ісуса Хрыста, каб паслаў працаўнікам нашым і нам любоў, паразуменьне й здольнасьць выбачэньня адзін аднаму, каб усіх нас пазналі, што мы „вучні" Ягоныя.

Не зважаючы на ўсё, як у мінулым, гэтак і цяпер, мы моцна верым, наш народ адолее накінутыя яму цяжкасьці й абароніць сваю Царкву з Божай помаччу. Ісус Хрыстос, Які нарадзіўся ў сьвет, — запраўдны Сын Божы. Ён зыйшоў на зямлю збавіць сьвет. „Ён-жа для нас, людзей, і для нашага збаўленьня зыйшоў зь неба й прыняў цела ад Духа Сьвятога й Марыі Дзевы ды стаўся чалавекам". Госпад наш Ісус Хрыстос зыйшоў зь неба на зямлю **„для нашага збаўленьня".** „Бо не паслаў Бог Сына Свайго на сьвет, каб судзіць сьвет, але, каб сьвет спасён быў праз Яго" (Ян. 3:17).

У дзень нараджэньня Госпада й Збаўцы нашага Ісуса Хрыста сьвяты ангел абвесьціў нам: „Ня бойцеся, бо вось я прыношу вам дабравесьць вялікай радасьці, што будзе ўсім людзям" (Лк. 2:10).

Радуйцеся Сёстры й Браты, бо з намі Бог. Малемся да Яго ўсе разам, каб радасьць калядная напоўніла ўсіх нас.

Няхай ласка Госпада нашага Ісуса Хрыста, любоў Бога Айца і еднасьць Сьвятога Духа будзе з усімі вамі заўсёды — цяпер і ўвесь час і на векі вякоў. Амін.

Дадзена на Каляды,
году Божага 1983-га.

З ласкі Божае пакорны МІКАЛАЙ,
Першы Гіерарх Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы

Масей Сяднёў

РАСПЯТЫ ХРЫСТОС

Трывогай адазвалася сягоньня:
як можа чалавек вякамі
глядзець на распасьцёртыя далоні,
прабітыя наскрозь цьвікамі?

Прэходзіць міма зь лёгкім сэрцам,
А Ён, як быццам нейкі Найміт,
расьпяты на крыжы, праз цэлыя
сталецьці
усё крывавіцца прад намі.

Зірнеце толькі на пакуты
і на цярпеньні ў твары Божым:
цьвікамі да крыжа прыкуты,
ні рук, ні ног Ён вызваліць ня можа.

Як самы вінаваты зь вінаватых,
пакут ня можа збыцца Ён
нязьмерных,
Ён, што лячыў сьляпых і беснаватых,
Ён, што ускрос із мэртвых.

. . . Прыйшоў я да Цябе сягоньня
не дакранацца ран Тваіх рукамі,
а ціха цалаваць Тваe далоні,
прабітыя наскрозь цьвікамі.

Глен Коў, лістапад, 1983.

ЗЬЕЗД СЬВЯТАРОЎ У РЫМЕ

У Рыме ад 21 па 26 лістапада 1983 г. адбыўся чародны зьезд беларускіх сьвятароў, у якім узялі ўдзел: Біскуп Уладзімер Тарасэвіч і айцы Аляксандар Надсон, Франьцішак Апячонак, Кастусь Маскалік, Рабэрт Тамушанскі. Ня здолеў прыбыць на зьезд а. Адвард Вайцяхоўскі. На зьезьдзе былі разгледжаныя пытаньні душпастырскае дзейнасьці на эміграцыі, была таксама прынятая пастанова весьці далей стараньні, каб на Беларусі быў высьвечаны беларускі каталіцкі біскуп. Летась у гэтай справе быў перададзены рымскай курыі мэмарыял. Сёлета Кардынал Касаролі ў адказе на мэмарыял сказаў, што ў справе высьвячэньня біскупа на Беларусі ёсьць цяжкасьці, але стараньні вядуцца далей з надзеяй на канчальную ўдачу.

Удзельнікі зьезду адзначылі супольнай малітвай 25-годзьдзе душпастырскае працы Мітрафорнага Пратаярэя а. Аляксандра Надсона, што споўнілася 23-га лістапада.

Біскуп Тарасэвіч меў 23 лістапада аўдыенцыю ў Папы Яна Паўла Другога. Уладыка Ўладзімер перадае чытачом „Беларуса" свае найшчырэйшыя пажаданьні Вясёлых Калядных Сьвятаў і шчасьлівага Новага Году.

СЛУХАЮЦЬ ВАТЫКАНСКІЯ РАДЫЯПЕРАДАЧЫ

Як даведваемся з прыватнага ліста, Беларусы Беласточчыны слухаюць беларускія перадачы Ватыканскага радыё. У перадачах гэтых, апрача рэлігійнае тэматыкі, абмяркоўваюцца таксама пытаньні гісторыі Беларусі й сучаснае беларускае культуры.

Добры водгук у слухачоў на Беларусі выклікаюць гутаркі на рэлігійныя тэмы, перадаваныя Беларускай сэкцыяй радыястанцыі „Свабода".

ГАЛАСАВАНЬНЕ Ў ААН РАЗАМ З ЗША

Амэрыканскі часапіс „Г'юмэн Івэнтс" у нумары зь 10-га верасьня сёлета апублікаваў сьпіс дзяржаваў-сяброў Аб'еднаных Нацыяў з зазначэньнем, колькі разоў кожная зь іх галасавала разам з Амэрыкай на Генэральнай Асамблеі ААН у 1982 годзе. Вось-жа з заходня-эўрапейскіх дзяржаваў найчасьцей галасавала разам з Амэрыкай Вялікабрытанія — 80,1% разоў, Заходняя Нямеччына (76,6%) Бэльгія (74,4) і г. д. З лаціна-амэрыканскіх дзяржаваў — Гватэмаля (49,2), Парагвай (48,9), Уругвай (36,4) і г.д. З азіяцкіх і блізка-ўсходніх — Ізраіль (86,2), Японія (67,2), Турэччына (44,6), і г. д. З афрыканскіх — Марока (31,8), Малявi (31,4), Самалі (30,6) і г.д. З усходня-эўрапейскіх — Вэнгрыя (21,0), Баўгарыя (20,8), СССР (20,6), БССР (20,6), (Украіны чамусьці ў сьпісе няма), Чэхаславаччына (20,5), Усх. Нямеччына (20,1), Румынія (19,4), Югаславія (19,0), Польшча (18,9).

БЕЛАРУС З АФГАНСКІМІ ПАРТЫЗАНАМІ

Францускі журналіст Ален Шэвалерыя, вярнуўшыся з Афганістану, дзе ён быў сьветкам змаганьня афганскіх партызанаў-муджагэдынаў супраць савецкага акупацыйнага войска, прывёз з сабой магнітафонны запіс інтэрвію з двума былымі савецкімі салдатамі, якія трапілі ў палон да афганскіх паўстанцаў. Адзін з гэтых салдатаў — Азэрбайджанец, другі — 19-гадовы Беларус зь Менску на ймя Ігар (прозьвішча свайго ён не назваў).

Ігар служыў у Афганістане ў гарнізоне нумар 22 ў горадзе Пул-І-Хумры, каля якога і быў узяты ў палон у часе нападу муджагэдынаў на гарнізон. Савецкім салдатам увесь час казалі, што муджагэдыны не бяруць у палон, а, па даўгіх катаваньнях, забіваюць кожнага савецкага байца, які трапляе ў іхныя рукі. Гэта няпраўда, сказаў Ігар. Вось ён прыняў мусульманскую веру і ваюе цяпер супраць савецкіх акупантаў, бо ён пераканаўся, што муджагэдыны — гэта добрыя людзі, якія бароняць сваю бацькаўшчыну супраць захопнікаў. Савецкім-жа салдатам загадваюць забіваць безабароннае цывільнае жыхарства, паліць і бамбіць афганскія гарады й вёскі.

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription $ 12.00 yearly.

„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Выпіска зь перасылкаю — 12.00 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

ПРАВАСЛАЎНАЯ ЦАРКВА Ў БЕЛАСТОЦКІМ КРАІ І БЕЛАРУСКАЯ МОВА Ў ЁЙ

(Роздумы)

Ад Рэдакцыі: Навакольнымі шляхамі трапіла да нас нядаўна, выдадзеная лацінкаю на рататары ў Беластоку ў 1981 г. (тыражом 100 экз.), брашура пад загалоўкам „Праваслаўная царква ў Беластоцкім Краі і беларуская мова ў ёй (роздумы)". Аўтар брашуры не званы. У канцы выданьня, выпушчанага „на правах рукапісу", пададзеная „заканадаўчая падстава" публікацыі: Ustawa z dnia 31 lipca 1981 r. — o kontroli publikacji i widowisk, art. 4.1.22 (Dz.U. nr 20); Uchwała Rady Państwa z dnia 17 września 1981 r. w sprawie regulaminu sprawowania kontroli publikacji i widowisk, 12.1.5 (Dz. U. nr 24).

Чытачом „Беларуса" будзе карысна азнаёміцца з гэтымі цікавымі выказваньнямі, пагатоў, што на Захадзе цяпер праводзіцца кампанія збору грошай на дапамогу будаўніцтву праваслаўнае царквы Сьв. Духа ў Беластоку.

Ніжэй зьмяшчаем першую частку брашуры, захоўваючы мову арыгіналу зь нязначнымі праваапісными папраўкамі.

Беларуская мова ў жыцьці праваслаўнае царквы ў Беластоцкім Краі павінна быць чымсьці так звычайным, як хлеб штодзённы. Калі думаць на здаровы розум. Тым больш, што няма перашкодаў у гэтым — ні фармальных, ні мэрытарычных (у сэнсе перакладаў Сьвятога Пісаньня).

На практыцы, аднак-жа, выглядае ўсё наадварот. Таму на месцы тут будзе пытаньне: ці грэх малцца пабеларуску?

**
*

Беларуская мова вернікаў у Беластоцкім Краі не заняла належнага ёй месца сярод іншых моваў, якімі карыстаюцца праваслаўныя сьвятары ў цяперашняй Польшчы. Не пачуеш слова беларускае ў проповедзі, не прачытаеш яго ў рэлігійных публікацыях, нароўні з расейскаю моваю ці-бо польскаю, а нават украінскаю; слова нашае недапушчана да навучаньня Закону Божага. Дзяцей нашых кроўных выхоўваюць ужо ў польскім духу.

Кажуць нам: ня мова важная, але вера.

Адказваем ім: калі так, дык чаму ня можа яна, каша родная, знайсьці свой прытулак у сьвятыні Божай?

**
*

Палова праваслаўных у Польшчы гэта Беларусы. Скажам яшчэ больш: гэта яны ёсьць айчыннаю праваслаўнае царквы тут і цяпер. Толькі ў нашым краявідзе купал залаты ня лічыцца дзіўным і чужым. Мы нясём на сваіх плячах асноўны цяжар матар'яльнага быту нашае Сьвятое і Апостальскае, каб да канца дагаварыць гаворанае.

Ганарымся гэтым!

Юдзяць з нас: вы-ж самі, Беларусы, ня хочаце таго, каб слова вашае ўзышло на амбону і сталася словам навукі Божае!

Пытаемся ў іх: адкуль вам ведама пра тое?

**
*

Мы ня жывём распыленымі, як тыя няшчасныя Жыды або Армяне ці іншыя, цяжка дасьведчаныя лёсам народы, якім трэба спачуваць, але таксама і зайздросьціць справядліва іхнай вытрымцы. У нас свая айчына ў гэтай агульнадзяржаўнай айчыне, якою лічым Польскую Народную Рэспубліку. Маем мы сардэчна сваё, Беластоцкі Край; зямлю, веру, мову. Страцім зямлю — страцім веру і мову, страцім веру — страцім зямлю ды ўсю рэшту, а калі мову страцім — застанемся ня толькі беднымі, але і перастанем існаваць.

Пыталі на Сьвятой Гары Грабарка маладзёны: чаму царква ўсё яшчэ ня польскай культуры?

Замест адказу слухалі яны хітрасьць, якая бярэцца са страху.

Часлаў Мілаш, польскі паэт і лаўрэат прэміі Нобля, растлумачыў-бы ім так: праваслаўная царква ёсьць чужая польскай культуры, бо культура прыйшла да Палякаў не з Царграду, але з Рыму. Ватыканская яна!

**
*

Мы палітыкаю займацца ня будзем — гавораць нам. І некаторыя з нас наіўна вераць у тое, што гэтае ёсьць магчымае, жыць па-за палітыкай. Яны прасьценька не разумеюць таго, што палітыкаю ёсьць жа ўсё, што робіць чалавек ці грамадзтва. Не займацца палітыкаю гэта таксама палітыка. Палітыка ёсьць такое стварэньне, ад якога яшчэ ніхто і нікуды ня ўцёк! Можна толькі займацца ёю моцна або слаба. Калі слаба — рэшту палітыкі за цябе будзе рабіць хто іншы, прытым і ад тваёго імя, пра што неабавязкова мусіш ведаць ад яго менавіта.

Не займаюцца палітыкаю толькі адны нябожчыкі.

(Працяг на б. 7-й)

Г. ВІЛЬЧЫНСКАЯ — ВЯЗЕНЬ ЗА РЭЛІГІЮ

Ніжэй зьмешчаная фатаграфія Галіны Вільчынскае была апублікаваная ў украінскім англамоўным выданьні „Смолоскып", што выходзіць квартальна ў ЗША, і прысьвечанае справе абароны іншадумцаў у Савецкім Саюзе (у сёлетнім вясеньнім нумары).

Галіна Вільчынская паходзіць зь Берасьця (дата нарадж. 4.VIII.1958). Вільчынская — баптыстка. За сваё рэлігійныя перакананьні яна была асуджаная на турэмнае зьняволеньне ў 1979 годзе. У дакумэньце № 158 Маскоўскае Гэльсынкаўскае Групы пад заг. „Пра жанчын-вязьніцаў сумленьня" (падпісаным чатырма асобамі, у тым ліку й жонкай акадэміка А. Сахарава Еленай Бонэр), з датаю 1 сакавіка 1981 г. сярод іншых вязьніцаў згадвалася й Галіна Вільчынская, за долю якое

выказвалася трывога. Паводля „Смолоскыпу", Г. Вільчынская, адбыўшы зьняволеньне ў 1979-82 гадох, была засуджаная 9 лютага сёлета за рэлігійную дзейнасьць ізноў на два гады турмы.

ПЕРАСЬЛЕД УЗМАЦНЯЕЦЦА

Савецкі ўрад дадаў да сваіх кодэксаў новы закон, які будзе даваць магчымасьць працягваць тэрміны зьняволеньня ў канцлягерах палітычных вязьняў. Закон увайшоў у моц 1-га кастрычніка сёлета ў Расійскай Фэдэратыўнай Рэспубліцы. Ён дае магчымасьць працягваць тэрмін зьняволеньня да пяцёх дадатковых гадоў, калі вязень ня слухаецца лягернае адміністрацыі. Закон гэты датычыць да ўсіх зьняволеных, але іншадумцы прадбачаць, што ён будзе ўжывацца галоўна перш-наперш супраць праваабаронцаў, якія ня хочуць адрачыся ад сваіх перакананьняў і свае дзейнасьці ў часе зьняволеньня ў лягеры. Да ліку гэткіх людзей належыць і наш Міхась Кукабака.

БЕЛАРУСКІ ВЕЧАР У ААН

У Нью Ёрку ў памешканьні бібліятэкі Арганізацыі Аб'еднаных Нацыяў 22 лістапада сёлета адбылася сустрэча прадстаўнікоў БССР з запрошанымі гасьцямі зь Нью Ёрку й ваколіцаў. На сустрэчу, на якую прыбыло каля 150 асобаў, прамаўляў беларускі пісьменьнік Вячаслаў Адамчык, што прыбыў у Нью Ёрк у складзе беларускае дэлегацыі на Генэральную Асамблею і якому ў лістападзе сёлета споўнілася 50 год жыцьця.

Адамчык, гаворачы пабеларуску, пры адначасным перакладзе ягонага выступленьня ў ангельскую мову, расказаў пра сябе, пра сваё маленства на Навагрудчыне, жудасныя ваенныя й цяжкія паваенныя гады, дакладней затрымаўся на сваёй творчай працы й творчых плянах.

Пасьля, пры пачастунку „Белавежскай" гарэлкай ды капуснымі піражкамі, госьці мелі нагоду пагутарыць зь пісьменьнікам бліжэй, абмяняцца зь ім пагалядамі на сучасную беларускую літаратуру, прывітаць яго зь 50-годзьдзем.

У самым памешканьні функцыянавала выстаўка беларускіх народных вырабаў, хоць і не вялікая, але вельмі густоўная; была таксама наладжаная выстаўка новых беларускіх выданьняў з галіны мастацтва й літаратуры.

Ад імя дэлегацыі БССР бібліятэцы ААН быў падораны набор беларускіх кніжак.

На вечары былі высьветленыя таксама два фільмы: адзін інфармацыйны пра Беларускую ССР (вядома, у расейскай мове!) ды савецкі мастацкі фільм з жыцьця школы спэцыяльнага ўхілу. Гэтая частка праграмы вечару была слабая, а часамі недарэчная. Інфармацыйны фільм пра БССР даслоўна штохвіліны рваўся (так і хацелася крыкнуць мэханікам „шаўцы!" — слоўца, якім у юнацтве даводзілася карыстацца пры гэткай сытуацыі) ды нарэшце без заканчэньня быў спынены. Яшчэ ніжэйшае тэхнічнае якасьці, зь вельмі слабой ігрой акцёраў, выявіўся другі фільм. Шкада, што добры беларускі вечар быў папсаваны гэтай незараднасьцяй.

Чытач

ЗГУРТАВАНЬНЮ БЕЛАРУСАЎ КАНАДЫ 35 ГОД

Згуртаваньню Беларусаў Канады 28 лістапада сёлета споўнілася 35 год. Адзначаючы гэтую дату, шчыра вітаем кіраўнікоў, працаўнікоў і ўсіх сяброў гэтае найстарэйшае беларускае арганізацыі ў Канадзе зь вялікай праробленай працай, зычым плённых удачаў на будучыню ды выказваем пэўнасьць, што і ў далейшым будзе існаваць шчырае супрацоўніцтва паміж ЗБК і Беларуска-Амэрыканскім Задзіночаньнем і будзе весьціся супольная праца на карысьць Канады, Злучаных Штатаў Амэрыкі, Беларусі, дэмакратыі й прынцыпу нацыянальнае незалежнасьці.

Галоўная Ўправа БАЗА
Рэдакцыя „Беларуса"

У АБАРОНУ М. КУКАБАКІ

У Лёндане (Ангельшчына) 30-га кастрычніка сёлета Амнэсты Інтэрнашэнал правяла дэманстрацыю ў абарону зьняволенага ў Савецкім Саюзе беларускага іншадумца Міхала Кукабакі. Амнэсты Інтэрнашэнал вядзе стараньні, каб савецкая ўлада выпусьціла Кукабаку на волю й дазволіла яму выехаць на Захад.

Дэманстрацыя была праведзеная пры кірмашным рынку ў лёнданскім раёне Камдэн Таўн. Гэта дало магчымасьць шырака распаўсюдзіць адпаведнага зьместу лістоўкі з фатаграфіяй Кукабакі. Быў праведзены збор подпісаў пад пэтыцыяй, што будзе перасланая адпаведным савецкім уладам. Апрача гэтага, былі падпісаныя дзьве карткі Кукабаку: адна — вітаньне яго з днём нараджаньня, а другая — віншаваньні з калядными сьвятамі.

У дэманстрацыі ўзялі ўдзел лёнданскія Беларусы, а таксама наш суродзіч з Клīўленду (ЗША) сп. Сяргей Карніловіч.

У царкве прыходу сьв. Еўфрасіньні Полацкае ў Лёндане вернікі маліліся за М. Кукабаку. Настаяцель а. Тарановіч паясьніў удзельнікам багаслужбы абставіны, у якіх апынуўся М. Кукабака.

А. Зданковіч

ПАІНФАРМАВАНАСЬЦЬ БЕЛАРУСАЎ

Уплывовая амэрыканская газэта „Крысчэн Саенс Монітар" (15. XI. 83) зьмясьціла артыкул свайго нядаўняга маскоўскага карэспандэнта Нэда Тэмкі пра зьмены ў савецкім грамадзтве апошніх гадамі. У артыкуле падаюцца словы аднаго Тэмкавага знаёмага пра Беларусь. „Адзін Расеец, якога я ведаю, — піша Нэд Тэмка, які тры гады пражыў у Маскве, — расказваў пра курс лекцыяў, якія ён чытаў у Беларусі напрыканцы 1980 году. ‚Я быў зьдзіўлены, — казаў ён, — інфармацыяй, якую яны там мелі пра Польшчу, а таксама пра іншыя падзеі, гэткія як сьмерць Джона Ленана'."

ПРА ЗАБАСТОЎКІ НА БЕЛАРУСІ

У зборніку матар'ялаў пад заг. „Салідарнасьць. Пра работнікі рух у Польшчы й работніцкі рух у Расеі" (укладальнікі: Анджэй Паморскі й Міхаіл Назараў), што выйшаў парасейску ў выд. „Посев" (Франкфурт, Зах. Нямеччына, 1980 г.), згадваецца пра чатыры забастоўкі на Беларусі: адну ў Гомелі й тры ў Менску.

Ніжэй падаём поўны пераклад сказанага ў зборніку:

„У 1979 г. ў Гомелі адбылася забастоўка на Заводзе Гомсельмаш, на якім працуе каля 15,000 асобаў. Прычына забастоўкі — абніжэньне расцэнкаў. Работнікі накіравалі свае дамаганьні ў Менск, у ЦК КП Беларусі. Забастоўка скончылася пасьля таго, як на распараджэньне прадстаўніка абкому ім выплацілі грошы паводля ранейшых расцэнак. Калі КДБ паспрабавала знайсьці завадатараў забастоўкі, іх ня выдалі. Работнікі сказалі, што яны ўсе гэтак пастанавілі. (б. 159).

„На пачатку 1980 г. ў Менску адбылася забастоўка на радызаводзе. Работнікі пратэставалі супраць абніжэньня вытворчых расцэнак і дамагліся (б. 160) іхнага аднаўленьня. Аднак праз тыдзень расцэнкі ізноў былі абніжаныя, а 3 ці 4 арганізатары забастоўкі — арыштаваныя.

„У сакавіку 1980 г. ў Менску дзеля затрымкі з выплатай заробтку на трактарным заводзе адмовіліся працаваць два цэхі. Літаральна праз паўгадзіны на завод прыбыло вышэйшае партыйнае начальства і мясцовае КДБ. Правялі агульны сход, на якім рабочых запэўнілі, што затрымка выйшла дзеля непаразуменьня, і прынялі вымову заступніку дырэктара заводу. Зарплату адразу-ж выплацілі й супакоілі рабочых, а на некаторым часе завадатары забастоўкі былі арыштаваныя.

„На пачатку ліпеня 1980 г. ў Менску была двудзённая забастоўка на заводзе халадзільнікаў. Былі выстаўленыя дамаганьні эканамічнага характару, адміністрацыя згадзілася іх выканаць. Пазьней трох арганізатараў забастоўкі былі звольненыя з заводу „на собскае жаданьне" (б. 161)

БЕЛАРУСЫ БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

Вачыма гішпанскага карэспандэнта

Карэспандэнт гішпанскай газэты „Ля Вангўардыя" Рыкарда Эстарыёль апублікаваў цікавую сэрыю рэпартажоў з Польшчы пад заг. „Нацыяналізм і нацыянальныя меншыні ў Польшчы". Сэрыя складаецца з трох рэпартажоў зь Беластоку і аднаго зь вёскі Багонікі, што на Беласточчыне. Рэпартажы зь Беластоку прысьвечаныя галоўным чынам Беларусам, тымчасам як у рэпартажы з Багонікаў Эстарыёль расказвае пра лёс беластоцкіх Татараў.

„Ля Вангўардыя", — адна з найбольшых гішпанскіх газэтаў, выходзіць у Барсэлёне, сталіцы аўтаномнай краіны Каталёнцаў. Ейны ўсходнеэўрапейскі карэспандэнт Рыкарда Эстарыёль з паходжаньня Каталёнец. Магчыма, гэтая акалічнасьць і спрычынілася да таго, што ён зацікавіўся якраз пытаньнем нацыянальных меншасьцяў у Польшчы, а свой першы рэпартаж зь Беластоку азагаловіў „Ня ўсе тыя, што завуць сябе Палякамі, ёсьць імі".

Дарэчы, „Ля Вангўардыя" пісала пра Беларусаў і раней. Яшчэ ў 50-х гадох на ейных старонках зьявіліся гістарычныя заценкі пра Беларусь з нагоды ўгодкаў абвяшчаньня незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі. У 1971 годзе газэта зьмясьціла ліст у рэдакцыю аднаго із сваіх чытачоў пра цяжкое становішча беларускіх католікаў у БССР, а ў 1980 годзе — інтэрв'ю з народным паэтам Беларусі Максімам Танкам ды агляд фільму Рубінчыка, пабудаваны на рамане Уладзімера Караткевіча „Дзікае паляваньне караля Стаха". Рыкарда Эстарыёль пабываў у Беластоку, Заблудаве, Багоніках, Крушыняньх ды іншых мясцовасьцях Беласточчыны, дзе ён меў нагоду сустрэцца зь Беларусамі й пазнаёміцца зь беларускай праблематыкай.

У Заблудаў ён трапіў на Прачыстую. „У тую самую нядзелю, калі з амбонаў каталіцкіх касьцёлаў у Польшчы, ксяндзы чыталі пастырскае пасланьне каталіцкага епіскапату адносна суверэнных правоў народу й працоўных масаў, — пачынае свой перш рэпартаж зь Беластоку карэспандэнт газэты „Ля Вангўардыя", — далёкія духова ад ўсяе гэтае праблематыкі вернікі праваслаўнага веравызнаньня ў Польшчы ўрачыста сьвяткавалі Прачыстую, якую праваслаўныя і католікі ўсходняга абраду адзначаюць паводля старога стылю 13 дзён пазьней, чым Каталіцкая Царква".

„У Заблудаве, што на поўдні ад Беластоку і 40 кілямэтраў ад цяперашняй польска-савецкай граніцы, — піша далей Эстарыёль, — рэлігійнае сьвята мае асабліва ўрачысты і ўсенародны характар. Беласточчына бо — адно зь сямёх ваяводстваў усходняй Польшчы, якое мяжуе з Савецкім Саюзам, зь Беларускай Савецкай Рэспублікай". „Тут, — кажа гішпанскі карэспандэнт, — для Леха Валэнсы з паднятай рукой у знак перамогі і з значком Дзевы Марыі Чанстахоўскай на грудзёх ня было-б месца. І ня толькі таму, што ікона Божай Маці, якую тут шануюць — гэта Вострабрамская Дзева Марыя, патронка Віленшчыны, а таму, што ў гэтым кутку цяперашняй Польшчы католікі становяць меншыню: дзьве трэціны сельскага жыхарства Беласточчыны — гэта праваслаўныя".

Далей Эстарыёль апісвае каларытную сцэну, якую ён пабачыў у гэтай беластоцкай мясцовасьці. „На плошчы, што ля парахвіяльнай царквы ў Заблудаве, — піша ён, — перад багаслужбай зьбіраецца шматкалёровы натоўп рознага веку. У імправізаванай палатцы нейкі дабрааахвотнік прадае сьвечкі, абразкі, крыжыкі й рэлігійныя праваслаўныя кніжкі. Знайсьці тут можна ўсё, як рэлігійныя праваслаўныя часапісы ў польскай мове, гэтак і малітоўнікі ў беларускай мове, надрукаваныя кірылічным шрыфтам. Афіцыйная мова тут польская, але бальшыня гутарак гучыць пабеларуску, у мясцовай беларускай гаворцы. Штосьці да польскае мовы, дык на Беласточчыне яна сапсутая, з дамешкай мясцовых зваротаў і тутэйшай мілагучнасьці".

Карэспандэнта гішпанскай газэты найбольш цікавіла пытаньне нацыянальнай прыналежнасьці мясцовых жыхароў. На запытаньне пра нацыянальнасьць людзі звычайна яму адказвалі, што яны „тутэйшыя". Гэта, аднак, яго ня зьдзівіла. Перад тым як прыехаць у Беласток ён пабываў у Варшаве, дзе пазнаёміўся зь гісторыяй Поль-

(Заканчэньне на б. 7-й)

ІНТЭРВІЮ З НАТАЛЬЛЯЙ АРСЕНЬНЕВАЙ

Пытаньне „Беларуса": Калі ў Вас прабудзілася жаданьне пісаць? Пад чыім уплывам, пры якіх абставінах захацелася Вам самой выказвацца творча?

Адказ: Я вельмі рана і ўжо на ўсё жыцьцё палюбіла кнігі, палюбіла чытаньне. Як і калі я навучылася чытаць — не памятаю. Але калі мне споўнілася пяць год, а маёй сястры Галіне чатыры (мы абедзьве нарадзіліся ў тым самым месяцы, у верасьні; дата 20 лістапада, што паданая ў маім зборніку, — памылковая), маці выпісала нам дзіцячы часапіс „Золотое Детство", які й быў маім верным сябрам напрацягу раньніх дзіцячых гадоў аж да тае пары, калі я, рыхтуючыся да паступленьня ў гімназію, пазнаёмілася з паэтамі й пісьменьнікамі расейскае літаратуры XIX ст. — Пушкінам, Лермантавам, Някрасавам, Тургеневам, Л. Талстым ды іншымі. Побач зь імі я вельмі рана палюбіла навукова-фантастычныя творы Жуля Вэрна, прыгоды Брэта Гарта, Джэка Лёндана ды шмат, шмат іншых тагачасных пісьменьнікаў. Усе яны, бяз сумлеву, пакінулі сваё ўражаньне на душы дзіцяці. Ці дзіва, што калі я пачала падрастаць, дык мне захацелася пісаць, тым балей, што ў галаве ў мяне было заўсёды поўна розных варыянтаў прачытанага. Але вершы я пачала пісаць шмат пазьней, ужо будучы ў гімназіі.

П.: Чым Вы тлумачыце тое, што ў Вашай раньняй творчасьці дамінуе прырода, як канва Вашых пачуцьцяў і настрояў?

А.: Над гэтым пытаньнем трэба, хіба, спыніцца крыху даўжэй. Мне здаецца, што хай навонкі я была ад самага маленства зусім нармальнай дзяўчынкай, што й гуляла з захапленьнем у гульні зь сёстрамі й сяброўкамі (нат лазіла зь імі ўлетку па дрэвах!), у запраўднасьці, у душы, я чулася найлепей, калі магла быць сама: думаць недзе ў кутку аб прачытаным, лятуцець, што гэта я — гэраіня прачытаных аповесьцяў. Асабліва блізкой была мне ў гады падрастаньня Пушкінава Тацьцяна (паэма „Аўген Анегін"):

Тиха, печальна, молчалива,
Как лань лесная боязлива,
Она в семье своей родной
Казалась девочкой чужой...

Баязьлівай я хіба ня была, але праз усё маё жыцьцё я была вельмі нясьмелая, як ні намагалася гэтага не паказаць, перамагчы. Яна, гэтая нясьмеласьць, спрычыніла мне ў жыцьці ці мала прыкрасьцяў і шкоды. Азіраючыся назад, я магу цяпер прызнацца, што, каб ня гэтая пракудная рыса майго характару, я магла-б шмат больш зрабіць у жыцьці, асабліва навонкі, стацца, калі ня лепшай, дык шмат больш ведамай сьвету паэткай. А будучы нясьмелай, няпэўнай свайго таленту й магчымасьцяў, я старалася быць як найбольш незаўважанай, вось як я сама пісала ў вершы „Маладым паэтам" пра свае жаданьні: „стаяць над жыцьцём і глядзець на яго, хай наўкола змаганьне...".

Але вярнемся да Вашага пытаньня, „Чаму ў раньняй маёй творчасьці канвой маіх пачуцьцяў і настрояў сталася прырода?" Вось якраз-жа таму, што прырода была сугучная і майму характару і маім адчуваньням. Захопленая хараством, чарамі прыроды, у гадох мае раньняе творчасьці асабліва, я ня чулася ні самотнаю ні сумнаю, ні няпэўнаю. У лесе, у палёх, „пад сінім небам", я была спакойнаю й вольнай, як нідзе.

А людзей я запраўды пазнала й зразумела шмат пазьней. Тады й яны побач з прыродай увайшлі ў маю творчасьць, і нат хіба, як пераможцы.

П.: Вы называеце Максіма Гарэцкага сваім „першым крытыкам і суровым настаўнікам". Што Вам запамяталася зь ягонага выгляду, настаўленьняў літаратурных і нацыянальных?

А.: Максім Гарэцкі быў крытыкам сваяасаблівым. Ён ніколі не казаў проста, калі яму што не спадабалася, адно колькімі спакойнымі словамі ці сказамі дапамагаў мне самой зразумець, у чым мая памылка. Бачыла ці спатыкала Максіма Гарэцкага або на лекцыі ў клясе, або прыпадкам у калідорах школы, бо быў заўсёды вельмі заняты, але было між намі нейкае вельмі няўлоўнае паразуменьне, і ня трэба было шмат словаў. Хваліў ён мяне рэдка. Адно, што яму падабалася, гэта мае вершы-баляды, якія ўвайшлі пазьней у зборнік „Пад сінім небам" у разьдзеле „Зачараваны кут" (што й ня дзіва ў аўтара „Патаёмнага").

Натальля Арсеньнева

П.: Які ўплыў меў на Вас Антон Луцкевіч?

А.: Антон Луцкевіч, які пераняў у Гарэцкага выкладаньне беларускае мовы ў нашай 8-й клясе, ня быў мне гэткім блізкім, як Максім Гарэцкі. Ды выкладаў ён без таго запалу, без тае любасьці да роднага слова, як Гарэцкі. Адно, што ён любіў і добра, да апошняга радка ведаў і высака цаніў, была творчая спадчына Максіма Багдановіча. Багдановіч, як паэт, што ня выйшаў непасярэдна зь вёскі, быў, відаць, шмат бліжэйшы Луцкевічу, чымся, скажам, Мацей Бурачок, ці нават і Якуб Колас. Але ў выкладах сваіх ён заўсёды быў вельмі дакладны, стрыманы й справядлівы. Ён заўсёды, быццам, некуды сьпяшаўся й ня было ў ягоных лекцыях таго агню, што ў лекцыях ягонага папярэдніка.

П.: Ці на Вашым творчым шляху былі ў Вас спакусы (якія йшлі звонку) пісаць у іншай мове (расейскай, польскай), і што Вас пакінула пры беларускай мове?

А.: Мо гэта крыху дзіўна, але гэткае спакусы ці націску на мяне з таго ці іншага боку ніколі ня было. Думаю, што мала хто з чужых, сярод якіх давялося мне жыць, наагул ведаў, што я пішу, да таго-ж пабеларуску. Беларускую мову я ніколі ня зьбіралася кідаць. Яна была й ёсьць маёй роднаю мовай, дык як-жа-ж я магла яе пакінуць?

П.: Хто, апрача Максіма Багдановіча, быў найбольш блізкі Вам зь беларускіх паэтаў? Якія дачыненьні былі ў Вас зь іншымі паэтамі Заходняе Беларусі? Ці Вы сачылі за іхнымі творамі? Як Вы разумелі сваё месца ў літаратурным жыцьці тае пары?

А.: Апрача Багдановіча, я любіла Зьмітрака Бядулю й некаторыя вершы Янкі Купалы. Ведама, я захаплялася й дзівілася моцы ягонага магутнага таленту, але бліжэй майму сэрцу былі гэткія ягоныя вершы, як „Песьня сонцу" ці „Маладая Беларусь". Што-ж да маіх найбліжэйшых сяброў, паэтаў Заходняе Беларусі, дык неяк навесну 1921 або 1922 году (баюся памыліцца) я сустрэлася ў Вільні з паэтам Уладзімерам Жылкам. Ён мне адразу вельмі спадабаўся, як чалавек. Я была тады якраз пад уражаньнем кагадзе надрукаванага ягонага верш у (не памятаю ўжо дзе):

Ў маім жыцьці яшчэ вясна
Мінула ў вечнасьць назаўсёды...

Я адразу адчула, што гэты Жылкаў верш куды лепш за мае тагачасныя й таму пазірала на яго з пашанай, хай Жылка й быў блізу маім аднагодкам. Згаданыя ўспадоба й пашана да Жылкавае творчасьці засталіся ў мяне назаўсёды й завяршыліся ўражаньнем ад прачытаньня (гадоў 20 пасьля) ягонага несьмяротнага „Тэстамэнту".

Больш, нажаль, я з Жылкам не сустракалася. Ён выехаў у Прагу, а тады — у Савецкі Саюз, а я выйшла замуж і пакінула Вільню на даўгія гады, хай і вярталася туды часам на кароткія наведзіны.

Што-ж да тагачасных паэтаў Заходняе Беларусі, дык Максіма Танка, зь якім я сустрэлася ўжо шмат пазьней, я таксама адразу прызнала, як лепшага за мяне тады паэта. Раньні Танк быў, бязумоўна, пад цімалым уплывам Сяргея Ясеніна, з творамі якога я толькі што тады пазнаёмілася. І Ясенін, і Танк, гэткія падобныя ў адным, а гэткія розныя ў іншым (Ясенін, прыкладам, ня быў змагаром), былі вельмі сугучныя мне (у глыбіні, калі можна так сказаць, а ня вонкава). Пад іхным, прызнаюся, уплывам я й разьвіталася канчальна з „нашаніўскаю парою" мае творчасьці ды ўвайшла, перш крыху нясьмела, у паэтычную сучаснасьць.

З творамі-ж гэткіх волатаў, як Уладзімер Дубоўка ці Язэп Пушча, я тады яшчэ не сустракалася.

Апрача Танка, давялося мне пазнаёміцца ў Вільні і зь іншымі лепшымі паэтамі Зходняе Беларусі — Машарам і Васільком. Ні Васілька, ні нат Машару ня можна было аднак раўнаваць ані да Танка, ані да Жылкі, ані, хіба, і да тагачаснае мяне.

П.: Вам давялося пражыць на Беларусі ня больш як 25 год, калі ня лічыць штагодніх кароткіх „наездаў". Здалёк ад Беларусі, што Вас найбольш вабіла да яе?

А.: Усё... А найбольш ейная нейкая свойскасьць, блізкасьць. У Заходняй Польшчы, дзе мне давялася пражыць большую частку нашых год выгнаньня, нат васількі, здавалася, цьвілі ня гэтак як у нас. Я пісала ў 1925 годзе:

Краскі любыя, памяткі іншых палос,
белых дзічкаў на межах,
сьцяжынак-шляхоў,
краскі, памяткі песьняў званкіх
жаўрукоў
пад паветкаю сініх нябёс...
Там, у родных палёх вы ня гэтак
цьвілі,
гэткі смутак ня ймгліўся у вашых
вачох,
гэтак хутка ваш стан ня хінуўся,
ня сох,
краскі роднай, далёкай зямлі!

П.: Які ўплыў зрабіла на Вашу творчасьць вайна?

А.: Я думаю, што найлепш і найдакладней можа адказаць на гэтае пытаньне мой верш „Сягоньня", якім якраз я й „прывітала" першыя ваенныя дні:

Мне кажуць, што пісаць заўсёды,
ўсюды можна.
Папера, алавік, натхненьне... верш
гатоў.
Паэт, абы прысеў, а верш змайструе,
зложыць,
З радкоў, як зь сена, ўмірг
патрапіць ськідаць стог.
Але пра што пісаць?
Пракокам быць па часе,
нізаць каралі рос, вянок асеньні
віць?
Пажарышчаў дзікіх мой верш і так
ня згасіць,
ня змые з душ людзкіх пурпуравай
крыві.
Дапраўды, што пісаць і заўтра,
і сягоньня?
Трупоў не ўваскрасіш санэтам аб
вясьне...
Сягоньня кожны верш
хаўтурным звонам звоніць,
найлепшай рыфмай рот галодны не
заткнеш...
Пісаць аб салаўёх, аб сьнежнай
белі вішняў?
Замоўклі салаўі пад медны рык
гармат,
а белы вішняў сьнег таксама
сьмешна лішні, —
сталёвы, гойстры штых напіша
вершаў шмат...
Няхай-жа сьвет гарыць, хай
плавіцца у горне
грымотных новых дзён, куецца, як
нарог.
Нарэшце мо й паэт харэі, ямбы
згорне,
І зноў пачне пісаць, гусьлярыць...
Даў-бы Бог!

П.: Якое было Вашае стаўленьне да нямецкае акупацыі Беларусі, да нямецкіх акупацыйных уладаў?

А.: Кажная акупацыя — гэта блізу заўсёды гвалт, няволя. Колькі-ж іх, гэтых акупацыяў перажыла ўжо працягам гісторыі нашая Бацькаўшчына! Гэтак і чародная, нямецкая акупацыя Беларусі 1941-44 гадоў каштавала нашаму народу нязьлічаныя ахвяры, пакуты й крыўды.

Мне здаецца, аднак, што савецкая партызанка ані ня лепш ставілася да беларускага жыхарства, чымся нямецкія ўлады. Нішчылі нас і з аднаго боку і з другога. Ведама-ж — вайна.

Я, што бачыла толькі частку тых крыўдаў, пісала тымі днямі:

Так, бо пісаць і тужыць
сягоньня адно — сынанімы.
Кажнае слова баліць,
колець іржавым цьвіком,
з кажным зьнізаным радком
зноў устаюць успаміны
ночных пажараў, трупоў,
ледзьве прыкрытых пяском.
Хочацца бегчы, шукаць
нейкія новыя словы,
словы, якія з жыцьця
ветрам гарачым зьмялі-б
жоўтыя рукі крыжоў,
шэрыя твары палонных,
целы, што гойдае ноч
на шыбяніцах гальля...

Або:

Не, не да верасоў лільёвых ці
сутункаў
сягоньня нам. Ня іх наш край
на пальцах рук рахуе,
раз-па-раз мыляючы рахункі:
Яму баляць крыжы, што цягнуцца
ўгару.
Іх шмат, іх штораз больш...
Загуслая жывіца
залоціцца на іх, маўляў рудая кроў,
і думкаю ля іх з нас кожны
сутуніцца,
хоць і на момант мо і ня прыпыніць
крок...

Адно, чаго ніколі й ніяк ня можна даравацъ тагачасным нямецкім акупантам нашага краю—гэта бязьлітаснага, нялюдзкага нішчэньня цывільнага жыхарства, у тым ліку й спрадвечнага тут жыхарства жыдоўскага. Ужо сорак год стаіць у мяне ўваччу, прыпадкам пабачаны — бо Немцы з гэтым не хаваліся — адзін крывавы фрагмэнт, і думаю, што будзе стаяць аж пакуль не памру. Як умела, я апісала яго ў вершы „Акцыя", вынятак зь якога й цытую:

Як прыгаршчы лісьця, іх кінулі на
пляц,
і латы жоўтыя пайшлі лістамі у
скокі...
Выў вецер...
Але й ім казалі засьпяваць,
і за часіну ўсе і пляскалі й сьпявалі:
прысеўшы на бруку, брахаў у самы
твар
ім кулямёт загады сталяй.
Каб дагадзіць яму —
чырвоным языком
пачаў лізаць агонь бажніцу...
аж у неба
шугнулі з дымам Торы, талесы
ускок, рыўком,
маўляў скакаць пайшлі у тахт із
рэбэ.
А рэбэ, што-ж, сьпяваў...
рыпелі, як жарства
пад пятамі скакух, і ўсё...
і толькі Ёсель,
хоць маці тузала яго: „Сьпявай", —
біў пустку пясткамі, заходзіўся і
тросься.
Біў пясткамі й тады, калі апёк агнём
бізун дзіцячы твар,
калі асела маці
на брук снапом аўсяным,
калі ён
папоўз, маўляў шчанё, ў прыпол
яе схавацца,
калі пайшлі зьдзіраць зь дзявочых
шый і рук
каралі гордыя і ўпартыя пярсьцёнкі,
калі, як з крапяжа, паплыў з
крывёй на брук
чыйсь енк прарэзьлівы і тонкі,
калі усьцешны шум зьмяшаўся у
вушшу
зь пякучай роспачай,
апаў на сэрцы жудзяй...

П.: Як Вы разумелі наагул ролю паэта ў жыцьці, паколькі Вы звярачаліся ці раз да гэтае тэмы ў вершах „Паэту", „Хто ён, паэт?", „Імкні, паэта", „Каб паэты маглі", „Паэтам" ды іншых?

А.: На гэтае пытаньне адказаць ня гэтак лёгка. Паэты маюць дар паэтызаваць праявы жыцьця, жыцьцёвыя здарэньні, благія ці добрыя, усё тое, што даводзіцца людзям бачыць і перажываць. І гэтая паэтызацыя перажыванага робіць яго больш зразумелым, наагул лягчэйшым да ўспрыняцьця людзьмі. А парою, асабліва ў часіны натхненьня, паэты патрапяць нат уплываць сваймі вершамі на людзкія паводзіны, кіраваць людзкою грамадою, як рабілі гэта старадаўныя прарокі, адным словам, як сказана ў маім вершы „Паэт":

вучыць прысталых дыхаць шырэй,
шугаць,
за родны край гарэць.

П.: Чым можна характарызаваць Вашую паэзію пэрыяду эміграцыі? Ці Вы разрозьніваеце ў гэтай фазе пэрыяд „нямецкі", калі жылося ў пераходных лягерных умовах, і пэрыяд „амэрыканскі" — часы сталага асяленьня?

А.: У вершах пэрыяду „нямецкага", як Вы яго называеце, ды раньняга „амэрыканскага" пераважае ў мяне туга па Бацькаўшчыне, параўнаньні яе да чужыны, што й ня дзіва, бо бальшыня нас, апынуўшыся за межамі Беларусі, яшчэ доўга жылі дый жывём родным краем. І толькі пасьлей, пакрысе, Бацькаўшчына, як жывая рэчаіснасьць, пачала ў паэтавым адчуваньні адплываць як быццам у нейкую казачную далячынь. Як казка жыве яно ў сэрцах і паэтаў, і не паэтаў да сяньня: „Беларусь, Беларусь залатая", ці „Беларусь, Беларусь зялёная, палымены, балючы сон!".

П.: Які ў Вас кантакт з паэзіяй сучаснае Беларусі?

А.: Сягоньня блізу ніякі. Калі я жыла ў Нью Ёрку, дык сыстэматычна чытала й „Полымя" й іншыя менскія выданьні. Калі-ж выехала „ў правінцыю", амаль усё гэта, нажаль, абарвалася. Але, мяркуючы з таго, што ўдаецца мне ўсёж час ад часу пачытаць, я вельмі высака цаню паэзію сучаснае Беларусі, нязгасную любасьць да Бацькаўшчыны, якая ў ёй жыве.

П.: У Вашай творчасьці ваеннага й паваеннага часу Вы ўспрыймаецеся чытачом, як паэт мужнага духу, пясьняр жыцьцёвага актывізму. Ці лёгка давалася Вам гэтая бадзёрасьць? Якія цяжкасьці, сумляваньні, перашкоды даводзілася Вам сустракаць на жыцьцёвым шляху?

А.: Тое, што Вы называеце „бадзёрасьцяй", гэта проста адна із сваеасаблівых рысаў майго характару: хай па прыродзе сваёй я вельмі нясьмелая, штось прымушае мяне адразу ставіцца наперакор каму-б ні было ў выпадку гвалту, крыўды, несправядлівасьці. Наагул я магу шмат што сьцярпець, але ня крыўду ці несправядлівасьць, чаму — сама я ня ведаю. А гвалтаў і несправядлівасьці ў ваенных гадох была навокала — процьма.

Вось мой, прыхаваны звычайна, бунтарскі дух і ўспыхваў кажны раз, калі я сустракалася твар у твар з крыўдай і гвалтам. Я пісала:

Столькі едкае бязглуздзіцы
наўкола,

(Заканчэньне на б. 7-й)

ПАДЗЯКА

Ад шчырага сэрца дзякую тым, хто прывітаў мяне з 80-мі ўгодкамі майго жыцьця, а гэта: сябром і знаёмым зь Нью Ёрку й ваколіцаў, удзельнікам „Дажынак" у Гайленд Парку, сп-ству В. Казлоўскім і знаёмым з Рочэстару, сябром з Канады, „усім сябром" з Чыкага й сп.сп. Нікану, Скабею й Калодку з далёкае Аўстраліі.

Тым-жа, што разам з прывітаньнем прыслалі мне й прыгожыя краскі, — яшчэ адно „дзякуй" на дадатак. Шчыра ўдзячная

Натальля Арсеньнева

СЬЦЯПАН НЕКРАШЭВІЧ

(Да 100-годзьдзя ад нараджэньня)

Працэс рэгабілітацыі беларускіх пісьменьнікаў і наагул дзеячоў культуры, выгубленых ці рэпрэсіяваных бальшавікамі, быў вельмі даўгім і складаным. Некаторыя зь іх былі рэгабілітаваныя неўзабаве па сьмерці Сталіна яшчэ ў 50-х гадох. Іншыя-ж толькі зусім нядаўна. Шмат хто зь іх чакае на рэгабілітацыю дагэтуль. Сярод тых, хто быў рэгабілітаваны толькі пару год таму, фігуруе і Сьцяпан Некрашэвіч. На працягу-ж цэлага паўстагодзьдзя імя ягонае або ганьбавалася, або цалком ігнаравалася, або згадвалася выпадкова, калі ня было ўжо іншага выхаду.

Гэтак, прыкладам, у 12-томавай Бел. Сав. Энцыкляпэдыі вучонаму-моваведу С. Некрашэвічу не знайшлося месца для адпаведнага біяграфічнага артыкулу, хоць імя ягонае згадваецца там прынагодна шэсьць разоў. Аднак згадкі гэтыя павярхоўныя, яны робяцца мімабегам.

Выданьне БелСЭ было закончанае ў 1975 годзе. Мінула пяць гадоў і, раптам, у нумары 15-м з 17. 4. 1980 г., у газэце „Голас Радзімы" зьявіўся кароткі артыкул Сяргея Прача пад загалоўкам „Мовазнавец з Данілоўкі". Гэным „мовазнаўцам з Данілоўкі", як выявілася, быў ня хто іншы, як Сьцяпан Некрашэвіч.

Як і можна было спадзявацца, артыкул С. Прача стаўся тым зьвяном, якога не ставала ў працэсе рэгабілітацыі С. Некрашэвіча, бо ў Кароткай Энцыкляпэдыі „Беларуская ССР", першы том якой выйшаў у 1978 г., у тым-жа 1-м томе, у артыкуле пра партыю беларускіх эсэраў, якая аформілася ў 1918 г. і выступала за стварэньне незалежнай Беларускай Народнай Рэспублікі, імя Некрашэвіч згадвалася ўжо сярод кіраўнікоў гэтае партыі. У пятым-жа томе Кар. Энц., які быў здадзены ў набор у кастрычніку 1980 г., „мовазнаўцу з Данілоўкі" прысьвечаны ўжо адмысловы артыкул. У ім чытач можа даведацца, што Некрашэвіч нарадзіўся 8. 5. 1883 г.; што ён скончыў у 1913 г. Віленскі настаўніцкі інстытут; што ад 1918 г. быў загадчыкам беларускай сэкцыі пры губэрняўскім аддзяленьні народнай асьветы гораду Адэса, а ад 1920 — загадчыкам літаратурна-выдавецкага аддзелу Наркамату асьветы БССР. Пасьля быў старшынём Інбелкульту; ад 1926 г. — старшынём аддзелу гуманітарных навукаў і кіраўніком аддзелу мовы й літаратуры Інбелкульту. У 1929 г. С. Некрашэвіч — віцэ-прэзыдэнт АН БССР і старшыня артаграфічнай камісіі й камісіі для стварэньня слоўніка жывой народнай мовы. Ад 1930 г. ён працаваў у Удмурцкай АССР, распрацоўваў тэарэтычныя асновы й прынцыпы стварэньня дыялекталягічных слоўнікаў беларускай мовы. Яму належаць працы ў галіне беларускага правапісу, распрацоўкі навуковай тэрміналёгіі. У канцы артыкулу падаюцца і галоўныя навуковыя працы С. Некрашэвіча, гэта — „Беларуска-расейскі слоўнік" (разам зь Міколам Байковам), выдадзены ў 1925 г. ў Менску, „Расейска-беларускі слоўнік" (зь ім-жа, у 1928 г.) і навуковая праца „Характэрыстыка беларускіх гаворак Парыцкага раёну", што выйшла ў 1929 годзе. Што да даты сьмерці, дык у нататцы пададзена, што Некрашэвіч „памёр 20. 12. 1937 г.".

Як бачым, нататка ляканічная, сьціслая, тыповая для энцыкляпэдычнага даведніка і для асобаў, якія дачакаліся рэгабілітацыі. Ня тыпова для заходніх, а нармальна для савецкіх даведнікаў тое, што ў артыкуле не падаецца месца сьмерці дадзенае асобы. Вычарпальнасьць-жа энцыкляпэдычнага даведніка вымагае, каб у біяграфічнай даведцы былі пададзеныя дата й месца нараджэньня і сьмерці чалавека. Бязумоўна, у выпадку С. Некрашэвіча, ды ня толькі яго, віна тут ня аўтараў і рэдактароў даведніка. У гэтым пытаньні апошняе слова маюць найвышэйшыя партыйныя інстанцыі. А яны якраз і не жадаюць, каб у чытача паўставала пытаньне, чаму той ці іншы беларускі дзеяч памёр далёка ад свае бацькаўшчыны.

Але вярнемся да біяграфіі С. Некрашэвіча. Будучы моваведам нарадзіўся, як сказана, 8 травеня 1883 г. (паводля новага стылю) у вёсцы Данілоўка, цяпер Сьветлагорскага раёну. Спачатку вучыўся ў вандроўнага настаўніка, потым скончыў Панявескую настаўніцкую сэмінарыю, тады вучыўся ў Віленскім настаўніцкім інстытуце.

У 1914 г., калі пачалася Першая сусьветная вайна, С. Некрашэвіча змабілізавалі ў армію, і ён знаходзіўся на Румынскім фроньце. Пасьля Лютаўскай рэвалюцыі, у травені 1917 г., у царскай арміі пачалі арганізавацца першыя гурткі Беларусаў-вайскоўцаў. Беларускія патрыёты зразумелі адразу безадкладную патрэбу самаарганізацыі ўсіх Беларусаў, для здабыцьця незалежнасьці Беларусі. І асабліва добра разгорталася гэтая арганізацыйная праца якраз на Румынскім фроньце, дзе была сканцэнтраваная вялікая маса Беларусаў. Галоўнымі арганізатарамі й ініцыятарамі працэсу беларусізацыі былі Антон Баліцкі, Алесь Кучынскі і . . . Сьцяпан Некрашэвіч. У днёх ад 3 да 8 сьнежня 1917 г. ў Адэсе адбыўся зьезд Беларусаў, жаўнераў Румынскага фронту. Зьезд гэты выказаўся за стварэньне БНР, прыняў статут арганізацыі беларускіх войскаў. Была вылучаная Беларуская Рада Румынскага Фронту. На зьезьдзе беларускія вайскавікі заявілі, што Беларусь ня можа быць аб'ектам гандлю паміж іншымі дзяржавамі і што яна павінна стацца сувэрэннай краінай.

У Кароткай Энцыкляпэдыі пра адэскі пэрыяд у жыцьці С. Некрашэвіча сказана толькі, што ён „з 1918 г. загадваў беларускай сэкцыяй пры губэрнскім аддзеле народнай асьветы г. Адэса". Сяргей Прач у згаданым артыкуле абмяжоўваўся да ляканічнага сьцьверджаньня, што „пасьля Лютаўскай рэвалюцыі ён некаторы час жыў у Адэсе". Аднак, на нашую думку, якраз гэты адэскі пэрыяд жыцьця й дзейнасьці Некрашэвіча, ягоны актыўны й беспасярэдні ўдзел у арганізацыі Беларусаў-вайскоўцаў і скліканьні зьезду ў Адэсе, які выказаўся катэгарычна за стварэньне БНР, і быў аднэй з галоўных прычынаў так спозьненай рэгабілітацыі вучонага-моваведа.

На пачатку 1920-х гадоў С. Некрашэвіч перабраўся з Адэсы ў Менск, дзе адразу ўвайшоў у вір нацыянальнага жыцьця. Гэта быў пэрыяд, калі трэба было пачынаць усё ад самага пачатку: ад наладжваньня пачаткавае народнае асьветы ў роднай мове, не збываючыся, адначасна, і пра вышэйшую школу, якой тады ў Беларусі яшчэ ня было. Трэба было таксама тварыць і дзейны культурна-асьветны кіраўнічы апарат ды думаць пра собскае навуковае дасьледваньне роднага краю, ягоных багацьцяў, гісторыі.

І тагачасныя беларускія нацыянальныя працаўнікі выказалі асаблівую адвагу й энэргію: у хуткім часе яны здабылі, на першы пагляд, недасягальныя вышыні. Гэтак, арганізаваны ў жніўні 1920 г. Беларускі Аддзел пры Наркамасьветы БССР неўзабаве, бо ўжо ў пачатку 1922 г., здолеў ператварыць і ўвесь Народны Камісарыят Асьветы ў беларускую нацыянальную ўстанову, а 30. 10. 1921 г. адчынілася й першая навучальная ўстанова, якая рыхтавала кадры вышэйшай кваліфікацыі для народнай гаспадаркі й нацыянальнай культуры — Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт.

Сьцяпан Некрашэвіч стаўся інспэктарам навуковых установаў Наркамасьветы БССР. Ён заняўся выданьнем беларускіх кнігаў, аховай помнікаў старавечнасьці й твораў мастацтва, уклаў свой „Лемантар", потым дзьве часткі „Роднага слова" — кнігі для літаратурнага чытаньня, якія даўгі час служылі ўзорам для выданьня школьных падручнікаў.

Адначасна паўстала думка аб заснаваньні вышэйшай навукова-дасьледніцкай установы. У студзені 1921 г. С. Некрашэвіч, на нарадзе прадстаўнікоў беларускага грамадзтва пры Наркамасьветы БССР, прачытаў на гэтую тэму адмысловы рэфэрат, у якім матываваў патрэбу арганізацыі адпаведнай, як ён скаваў, „лябараторыі для беларускага адраджэньня". Гэтую „лябараторыю" ён бачыў у Інстытуце Беларускае Культуры.

У выніку, нарада выбрала камісію для апрацаваньня статуту Інбелкульту. Аднак час на адчыненьне яго яшчэ быў не настаўшы. Асноўная ўвага і ўсе сілы канцэнтраваліся тады на адчыненьні ўнівэрсытэту. Таму, пакуль адбываліся нарады аб стварэньні вышэйшых навукова-дасьледніцкіх установаў, пры акадэмічным цэнтры Наркамасьветы БССР, 1 лютага 1921 г., была створаная Навукова-Тэрміналягічная Камісія. Гэтай Камісіі, душой і рухавіком якое быў якраз С. Некрашэвіч, было даручанае распрацаваньне й выданьне беларускай навуковай тэрміналёгіі для пачаткавых і сярэдніх школаў, а таксама ўкладаньне шэрагу беларускіх падручнікаў, пачынаючы ад лемантара.

Дзейнасьць Навукова-Тэрміналягічнай Камісіі разгарнулася гэтак шырака, што неўзабаве, бо ў 1922 г., на яе базе быў створаны ўжо Інбелкульт, які праіснаваў да 1929 г., калі ён быў рэарганізаваны ў Беларускую Акадэмію Навукаў. Адным зь ягоных самых актыўных арганізатараў, першым кіраўніком і старшынём Камісіі для ўкладаньня слоўніка жывой беларускай мовы быў Сьцяпан Некрашэвіч. Пазьней ён працаваў старшынём аддзяленьня мовы й літаратуры і старшынём Слоўнікавай камісіі.

Сваю працу ў Слоўнікавай камісіі Некрашэвіч спалучаў з разгортаньнем краязнаўскай работы. Ён супрацоўнічаў у часапісе „Наш Край", заклікаў вывучаць народныя гаворкі, даваў парады й інструкцыі для зьбіраньня й апісаньня лексычнага матар'ялу.

У лістападзе 1926 г. адбылася Акадэмічная канфэрэнцыя для рэформы беларускага правапісу й графікі. Адным з самых актыўных арганізатараў і ўдзельнікаў яе быў таксама С. Некрашэвіч. Ён выступіў з двума дакладамі: „Сучасны стан вывучэньня беларускае мовы" і „Да пытаньня аб рэформе нашага правапісу".

Крыху пазьней Некрашэвіч увайшоў ува ўрадавую камісію, якая на базе Інбелкульту дарыхтавала і ўжыцьцёвіла стварэньне Беларускае Акадэміі Навукаў. 26. 12. 1928 г. Некрашэвіч быў зацьверджаны яе праўдзейным сябрам і віцэ-прэзыдэнтам.

Але прыйшоў 1930 год. С. Некрашэвіча арыштавалі як беларускага „нацдэма". Пад ціскам сьледчага ГПУ ён падаў, што, быццам-бы, ён быў старшынём ці кіраўніком нейкага падпольнага „Саюзу Адраджэньня Беларусі". Аднак пазьней ад гэтага свайго паказаньня адмовіўся, спрабаваў скончыць самагубствам, выскокваючы з другога паверху менскай мадэрнай турмы, званай „амэрыканка". Пасьля гэтага яго выслалі на Поўнач, дзе ўсякі далейшы сьлед па ім загінуў, аж пакуль не зьявіўся пра яго артыкул у 5-м томе Кароткай Энцыкляпэдыі „Беларуская ССР", зь якога даведваемся, што ён памёр 20. 12. 1937 г. (сьмерць таго ці іншага „нацдэма" ў 1937-38 г.г., гадох „Яжоўшчыны", барждзэй за ўсё, наставала ў выніку расстрэлу). Падане вышэй цьверджаньне, быццам „ад 1930 г. ён працаваў у Удмурцкай АССР" — не адпавядае запраўднасьці. Важнае, аднак, ува ўсім гэтым тое, што ймя гэтага нашага выдатнага вучонага-моваведа й культурнага дзеяча нарэшце рэгабілітаванае, вернутае народу, якому ён верна служыў, якому аддаў свае веды, сваю энэргію і сваё жыцьцё.

Язэп Барэйка

ПРА „ПЕКЛА" СЯРГЕЯ ГРАХОЎСКАГА

У верасьні сёлета беларускаму савецкаму паэту Сяргею Грахоўскаму споўнілася 70 год жыцьця. Угодкі ягоныя былі шырака адзначаныя ў верасьнёўскіх нумарох рэспубліканскіх часапісаў і газэтаў, але далёка ня ўсё галоўнае было сказана пра жыцьцёвы шлях юбіляра ды ягоную творчасьць.

Грахоўскі — аўтар цікавы й папулярны, плённы, паэт высокае вершаванае культуры, шырокі жанрава й тэматычна. Юбілейныя артыкулы пра яго й падборкі ягоных вершаў напэўна шмат хто прачытаў з зацікаўленьнем у часапісах „Работніца і сялянка", „Беларусь", „Вожык", у газэце „Літаратура і Мастацтва" ды іншых. Але шмат для каго з маладшых чытачоў, якія сталінскіх часоў не памятаюць і за хрушчоўскімі часамі пра вынікі „культу асобы" ня чулі, ня зусім зразумелымі былі некаторыя цытаваньня ў сёлетніх артыкулах пра Грахоўскага ягоныя-ж собскія словы, як прыкладам, у часапісе „Работніца і сялянка":

Усё бывала на маім вяку —
Няўдачы, посьпехі і нараканьні,
І сьцюжа на пякельным скразьняку,
І пахвалы былі, і віншаваньні.

Матыў „сьцюжы на пякельным скразьняку" прагучэў і ў часапісе „Беларусь":

Жыцьцё хвастала, мяла і круціла,
На жорнах церла, кідала у змрок.
Дзівіўся сам — адкуль бярэцца сіла,
Каб не ўчарнелі ні душа, ні зрок.

Запраўды трэба „дзівіцца", калі ўлічыць, што Грахоўскі пад нямецкай акупацыяй ня быў і, як выглядае зь ягонае біяграфіі, на фроньце не ваяваў. Дык адкуль у яо гэтае —

Жыцьцё часамі мачахай было:
Сьляпіла вочы, шчокі секла,
То праз чысьцілішча вяло,
То зноў кідала нас у пекла.

Праз якое гэта „пекла" прайшоў паэт Сяргей Грахоўскі, жывўшы ў савецкім „раі"? І чаму пра гэнае „пекла" ніхто ні словам не абмовіўся ў сёлетніх юбілейных артыкулах?

А ў 1960-х гадох пра гэта яшчэ гаварылася, і то на высокіх форумах, пра гэта пісалася ў друку. Гэтак, Іван Мележ на пленуме Саюзу пісьменьнікаў Беларусі ў лістападзе 1969 году, у аглядзе беларускае літаратуры да 100-годзьдзя ад нараджэньня Леніна, ня мог прайсьці моўчкі каля „подыхаў навальніцы" 1930-х гадоў. Хоць мімабегам, хоць апалягетычна, Мележ згадаў пра, кажучы яоным тэрмінам, „змрочныя зьявы" савецкае мінуўшчыны: „Трыццатыя гады, — казаў Мележ (гл. „ЛіМ", 21. XI. 69), — прынесьлі ў нашае жыцьцё і многа горкага трагічнага". Вось гэтага „горкага трагічнага" нагбом зазнаў разам з тысячамі іншых і Сяргей Грахоўскі.

Іван Мележ у згадваным сваім дакладзе на пісьменьніцкім пленуме пад ленінскае 100-годзьдзе называў прозьвішчы пакутнікаў, якія, казаў Мележ, „былі на доўгія гады адарваны ад роднай зямлі, ад творчай працы": Янка Скрыган, **Сяргей Грахоўскі . . .** ды шмат іншых.

Вось чым тлумачыцца факт, што ў Сяргея Грахоўскага, паэта вельмі плённага, які пачаў пісаць яшчэ напрыканцы 1920-х гадоў, першы зборнік вершаў выйшаў адно ў 1958 годзе, калі сёлетняму юбіляру было ўжо 45 гадоў. А што было да таго? — Было „горкае трагічнае". Найлепш сказаў пра яго сам паэт у сваім першым зборніку вершаў, які ён трапна назваў, дажыўшы да 45-гадовага веку — „Дзень нараджэньня". У гэным зборніку быў зьмешчаны верш „Душа", як адно з аўтабіяграфічных сьветчаньняў перажытага „чысьцілішча" й „пекла":

Мяне выхоўвалі,
Мяне захоўвалі,
Я то зьяўляўся,
То зьнікаў.
Мяне вадзілі
І ахоўвалі,
Хоць я нікуды
Не ўцякаў.
І замыкалі,
І пад плёмбамі

(Заканчэньне на б. 7-й)

НАПЯРЭДАДНІ ПАГРОМАЎ

(Успаміны Яўхіма Кіпеля з 1930-х гадоў. З архіўных матар'ялаў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва)

Пагром нацдэмаў (нацыянал-дэмакратаў) быў падрыхтаваны загадзя й вельмі сакрэтна. Першыя згадкі пра стрыманьне беларускае актыўнасьці пачалі чуцца недзе, здаецца, у гадох 1926-27-ым. У той час сакратаром камуністычнае партыі Беларусі быў нехта на прозьвішча Крыніцкі. Сваю нацыянальнасьць ён хаваў, ня трымаў блізкіх кантактаў з камуністамі-Беларусамі ды быў вельмі варожы да ўсяго беларускага. Аднак Крыніцкі быў вельмі асьцярожны й спрытны адміністратар. (Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя падае, як месца нараджэньня К., расейскі горад Цьвер, год нарадж. 1894. Крыніцкі Аляксандар Івановіч, паводля БелСЭ, пасьля партыйнае службы ў Цьверы і ў Маскве, ад верасьня 1924 г. да травеня 1927 г. быў першым сакратаром ЦК КП(б) Беларусі; ад травеня 1927 г. загадваў ужо аддзелам агітацыі й прапаганды ЦК ВКП(б). — Рэд. „Б-са").

Сваю дзейнасьць супраць беларускага актыву Крыніцкі пачаў з адміністрацыйнага партыйнага апарату: ён пачаў абсаджваць розныя адміністрацыйныя пасады сваймі людзьмі. Шмат у якіх раёнах, у Менску, у прафэсійных саюзах, у адміністрацыі Крыніцкі паставіў небеларусаў. У Менску на сакратара Саюзу настаўнікаў быў пастаўлены, праўда, Беларус Ахрамовіч, але авантурнік і басяк зь менскага раёну Серабранкі. На чале-ж Саюзу настаўнікаў быў пастаўлены небеларус Нодаль. Ахрамовіч і Нодаль.

І вось гэтыя два суб'екты панарабілі ладна супроць Беларусаў у Менску. Ахрамовіч меў магчымасьць поўнага падбору адміністрацыйнага апарату настаўніцтва.

Наблізіў Крыніцкі да сябе й Беларуса Сянькевіча, былога настаўніка, рээмігранта з Амэрыкі, дзе ён скончыў вэтэрынарны каледж. Здольнасьцямі асаблівымі Сянькевіч не вызначаўся, аднак быў амбітны й злапамятны. Спачатку ён быў у Акадэміі, аднак яго зьмясьцілі, бо не спраўляўся з працай, потым быў, здаецца, рэдактарам пэдагагічнага часапісу, і там ня справіўся — гэта яго ўзлосьціла супраць беларускага актыву. Каб трымацца на паверхні, Сянькевіч пачаў пісаць даносы на навуковых працаўнікоў. Аўтару гэтых радкоў даносы Сянькевіча зрабілі шмат няпрыемнасьцяў, а праф. Смолічу, зь якім аўтар у той час працаваў, даносы Сянькевіча на яго (Смоліча) пазьней каштавалі жыцьця.

Нодаль, у сваю чаргу, панацягнуў у Менск сваіх блізкіх партыйшчыкаў, зь якімі ён ведаўся з часоў грамадзянскае вайны. (Цікавая цяпер мазоліць галаву думка: як гэта тады мы мала аналізавалі ў Менску, што рабілася навокал.).

Адміністрацыйныя пераменыназіраліся і ў Акадэміі і Ўнівэрсытэце. Прыяжджала больш прафэсароў з Расеі, пераважна з Масквы. Пачалі вельмі хутка прасоўвацца на адміністрацыйнай лесьвіцы партыйныя. Адзін з такіх выпадкаў мне асабліва ў памяці. Гэта выпадак з Вальфсонам, пазьнейшым тэарэтыкам разгрому нацдэмаў.

Вальфсон — мой недалёкі зямляк, ён з Бабруйску. Да першай сусьветнай вайны ў Бабруйску на Мураўёўскай вуліцы быў папяровы магазын Я. Вальфсона. За прылаўкам у магазыне стаяў маленькі Сёмка ды прадаваў алавікі й розныя канцылярскія прылады. Магазын гэты таксама пастачаў паперу ды алавікі царскаму войску, у Кутаіскі полк, які стаяў у Бабруйску. Часта ў Бабруйску можна было бачыць, як Якаў Вальфсон разам з сынком развозілі тавары. Адным словам, гандлявалі ды набівалі капітальчык.

Рэвалюцыю Сёмка праседзеў ціха, аднак, калі пабачыў, што замацаваліся бальшавікі, хутка зактывізаваўся й стаўся марксыстам. На пачатку дваццатых гадоў ён прыехаў у Менск. Сядзеў ён досыць ціха, хоць часамі й прабаваў зьвякаць пра непатрэбу нацыянальных адраджэньняў. Камуністычная партыя хутка зьвярнула ўвагу на гэтага былога гандляра, а сёньняшняга гарлапана. Хутка Сямён Якаўлевіч заняў пасаду прафэсара дыялектычнага матэрыялізму. Мне неаднаразова даводзілася зь ім сутыкнуцца ды пасадзіць публічна яго ў калошу зь ягонымі паглядамі на нацыянальнае пытаньне ды зь ягонымі часта мяняючымі паглядамі на эканамічную палітыку ды філязофію. Як я потым пераканаўся, Сёмка мне гэтага не забыўся. Трымаў, хутка сьпечаны акадэмік Вальфсон, нос на ветры. І як толькі ў паветры запахла, што рыхтуецца пагром беларускай інтэлігенцыі, ён зараз-жа пачаў публічна асуджаць беларускую інтэлігенцыю ды пісаць на яе артыкулы й даносы.

Як я даведаўся значна пазьней, рапарты-даносы свае Вальфсон навет ня слаў поштай, а перадаваў праф. Кролю, тады дырэктару клінікі нэрвовых хваробаў, а той беспасярэдня адвозіў іх у Маскву, дзе ён меў добрыя сувязі праз Молатава.

На мой пагляд, якраз Вальфсон і быў тым тэарытычным абаснавальнікам пагрому беларускае інтэлігэнцыі, якому Масква і верыла і была радая.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

Яўхім Кіпель

ВЫСЬВЯЧЭНЬНЕ ЦАРКВЫ Ў РЫЧМОНД ГІЛЕ

Прыход сьв. Кірылы Тураўскага ў Рычмонд Гіле (раён гор. Нью Ёрку) сьвяткаваў 30-га кастрычніка 1983 г. вялікую падзею — высьвячэньне свае царквы. Урачыстасьць ачольваў Уладыка Мікалай Амісоскі (Сьміско), дэлегаваны Экзархам Канстантынопальскага Патрыярха Архіепіскапам Якавасам (раней вызначаны Уладыка Філітэус ня змог прыбыць).

Грэсмэн зь Нью Ёрку Гэры Акэрман; сп. Джон Нікас, памочнік губэрнатара штату Нью Ёрк да этнічных справаў, з прывітаньнем ад губэрнатара Марыё Кўома; Даніла Мярляк прачытаў прывітаньне ад сэнатара Альфонса Д-Амата й мэра гор. Нью Ёрку Эдварда Коча; праф. Томас Бэрд вітаў ад епіскапа Бруклінскае дыяцэзіі Фрэнсіса Мугавэры, а таксама ад сябе.

Беларуская праваслаўная царква ў Рычманд Гіле

У суботу 29-га была адслужаная вячэрня. Спатыкалі Уладыку: Архімандрыт Язэп (Строк), Ігумен Язэп (Лянгдан), Іярэй Джэймс Данэлі й Іераманах Рыгор (О'Кіфі), наш настаяцель. Уладыка Мікалай прывёз з сабою мошчы мучанікаў зь Сінайскае Гары, якія адразу памясьцілі на аналоі перад іконаю Ісуса Хрыста на амбоне. Пасьля аблачэньня Уладыка з катэдры падстрыг сп. Сымона Жамойду, нашага рэгента, у сьціхар. Пачалася вячэрня, якую прыгожа правіў Уладыка. Па заканчэньні Уладыка Мікалай падстрыг у клобук а. Рыгора. Абодвым падстрыжаным было пряпянае многалецьце. Па вячэрні ў царкоўнай залі адбыўся пачастунак для духавенства й вернікаў.

Нядзеля 30-га кастрычніка — дзень высьвячэньня царквы. Багаслужба высьвячэньня, якая пачалася а 10-й гадзіне — гэта даволі прыгожы й складаны абрад, што трываў больш за гадзіну. Акт высьвячэньня выканаў Уладыка Мікалай, якому асыставала духавенства: а. Архім. Язэп (Строк), а. Пратапр. Сьвятаслаў Коўш, а. Мітраф. прат. Павал Вялікі і, зразумела, наш настаяцель а. Рыгор ды чацьвёра маладых людзей у сьціхарох.

Спачатку быў хрэсны ход перад царквою, пасьля — спэцыяльны абрад уваходу ў царкву перад ейнымі дзьвярыма. Па ўваходзе ў царкву высьвячэньне адбывалася каля прастолу. Усё, што выконвалася, Уладыка паясьняў вернікам. Калі ў прастол былі ўкладзеныя мошчы, прастол пакрыты сымбалічнаю плашчаніцаю, узложана аблачэньне й пакладзены антымінс, Уладыка памазаў мірам усе іконы, а а. Рыгор пасьвяніцый вадою. Тады Уладыка абвесьціў „мнагалецьце" царкве й прыхаджанам ды „вечную памяць" памерлым будаўніком царквы. Гэтым высьвячэньне царквы было закончана.

Пачалася Літургія. У царкве ўпяршыню было гэтулькі шмат народу. Прыгожа й урачыста пяяў узмоцнены, людны хор пад кіраўніцтвам сп. С. Жамойды. Уладыка Мікалай, які мае добры голас, увесь час сьпяваў разам з хорам. Служба выконвалася пацаркоўнаславянску й паангельску. Настрой у царкве панаваў узьнёслы, усё тварыла гармонію й нявыказальны настрой зьбліжаньня з Богам. Шмат людзей прынялі прычасьце. Прычашчаў Уладыка.

Перад канцом багаслужбы Уладыка ўзнагародзіў а. Рыгора набедранікам. Айцец Пратапр. Сьвятаслаў сказаў пропаведзь пра важнасьць акту высьвячэньня. Багаслужба закончылася малітваю „Магутны Божа".

На мнагалюдным банкеце прыграму вёў сп. Кастусь Мярляк, старшыня царкоўнае ўправы. Была ўшанаваная памяць памерлых будаўнікоў царквы ды аднаго амэрыканскага марскага пехацінца, што загінуў у той дзень.

З прывітаньнямі й прамовамі выступалі: Уладыка Мікалай; сп. Майкл Сатырас, старшыня Рады Нацыянальных Рэспубліканскіх Этнічных Клюбаў, з прывітаньнем ад сябе й пісьмовым ад Прэзыдэнта Злучаных Штатаў Рэйгана; кан-

Кангрэсмэн Джозэф Адаба, які быў у царкве, але ня здолеў застацца на абед, падарыў царкве амэрыканскі сьцяг, што быў вывешаны на Капітолі ў Вашынгтоне, і сп. Мярляк паказаў яго прысутным.

Сп. Кастусь Мярляк (зьлева) і кангрэсмэн Джозэф Адаба перад мудынкам царквы

Былі прадстаўленыя асабістасьці: сп-тва Даніель і Вірджынія О'Кіфі, бацькі нашага настаяцеля а. Рыгора; сп. Янка Казьлякоўскі, ганаровы старшыня нашае царкоўнае ўправы; сп-ня Поля Клінцэвіч, старшыня сястрыцтва; сп. Міхась Бахар, старшыня царкоўнае рады прыходу сьв. Еўфрасіньні ў Саўт Рывэры; сп. Пятро Ляўковіч, сябра кансысторыі Украінскае Праваслаўнае Царквы ў Амэрыцы; сп. Рычард Строўвэр, скарбнік Укр. Праваслаўнае Царквы ў Амэрыцы; сп. Пётра Кажура, старшыня аддзелу БАЗА ў Нью Джэрзі; сп. Васіль Мельяновіч, старш. Беларуска-Амэрыканскае Фэдэрацыі Рэспубліканскіх Клюбаў; сп. Віталі Цярпіцкі, сакратар БЦР; сп. Сяргей Гутырчык, старш. Згуртаваньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў на Ўсходзе ЗША; сп. Францішак Бартуль, старш. Фундацыі імя П. Крэчэўскага; сп. Міхась Сенька, сакратар Беларускага Кангрэсавага К-ту.

Пісьмовыя прывітаньні прыслалі: а. Варнава ад царквы сьв. Юр'я ў Чыкага, Віцэ-Прэзыдэнт ЗША Дж. Буш, Сэнатар П. Мойнігэн, Старшыня Гарадзкое Рады Нью Ёрку К. Бэлямі, Прэзыдэнт БЦР Н. Мадзейка, Прэзыдэнт БНР др. Я. Сажыч, рэдактар часапісу „Зважай" К. Акула, старшыня БАЗА А. Шукелойць, старшыня Бел. Кангр. К-ту І. Касяк.

Сп. К. Мярляк у сваёй прамове гаварыў пра гісторыю заснаваньня прыходу й будаваньня царквы, дзякаваў усім за ўдзел у будаўніцтве.

Прамаўлялі таксама: а. П. Вялікі, а. С. Коўш і а. Рыгор. Уладыка Мікалай дзякаваў усім за ўдзел у ўрачыстасьці, а прыхаджанам — за прыгожае прыняцьцё.

Банкет закончыўся малітваю й „вечнай памяцяй" будаўніком, што не дажылі да гэтага сьвята: Іван Муха, Алекса Завалока, Міхась Бразоўскі, Васіль Юрцэвіч, Мікалай Тарашкевіч і Даніла Клінцэвіч.

УЗНАГАРОДА ДР. Б. РАГУЛІ

Мэдычная Асацыяцыя правінцыі Антарыё (Канада), да якое належаць 15 тысячаў лекароў, адзначыла прафэсійныя заслугі др. Барыса Рагулі ўзнагародай імя Глена Соера за працу блізу 30-гадовага перыяду. Цырымонія ўручэньня ўзнагароды адбылася ў сераду 16 лістапада сёлета. Др. Майкл Дылён, старшыня антарыйскага аддзелу Мэдыцынскае Акадэміі, перадаючы др. Рагулю ўзнагароду, схарактарызаваў яго, як „адданага й ахвярнага грамадзяніна", падкрэсьліў ягоную вядучую ролю ў змаганьні супраць курэньня, ягоны выдатны ўклад у справу грамадзкага здароўя праз папярэджаньне хваробаў шляхом прэвэнтыўнае мэдыцыны. Апрача мэдычнае працы, сказаў др. Дылён, др. Рагуля шмат робіць для свае этнічнае грамады.

Газэта „Фры Прэс", што выходзіць у гор. Лёндане, Антарыё, у нумары ад 17-га лістапада зьмясьціла артыкул пра др. Б. Рагулю й фатаздымак яго ў мэмэнце гульні ў тэніс. Газэта кажа чытачу: „Вам толькі трэба сустрэцца зь сямейным доктарам Барысом Рагулем, каб адчуць, а можа й набрацца ад яго ягонае захапляючае жыцьцярадаснасьці (joie de vivre).

У артыкуле падаецца біяграфія „ўраджэнца Беларусі", апісваецца ягоная лекарская дзейнасьць, ягонае падкрэсьляньне ўзаемазьвязанасьці стылю жыцьця (спорт, някурэньне) і добрага здароўя. Найлепшым довадам правільнасьці гэткіх пагляаў, бадай — адзначаная газэтай „бязьмежная энэргія" 63-гадовага др. Барыса Рагулі.

25 ГОД ПАРАХВІІ СЬВ. ЮР'Я

Беларуская Праваслаўная Парахвія сьв. Юр'я ў Чыкага адзначыла ў лістападзе сёлета сваё 25-годзьдзе. З нагоды юбілею была выдадзеная ілюстраваная брашура (8 бач.), у якой пададзеныя галоўныя даты зь гісторыі парахвіі, прозьвішчы ейных заснавальнікаў, кіраўнікоў і ахвярадаўцаў, а таксама сьпіс сем'яў, што належалі ці далей належаць да Беларускага Праваслаўнага Прыходу сьв. Юр'я ў Чыкага (у сьпісе — 46 сем'яў).

НА ЎГОДКАХ АБН

На адзначэньні 40-ых угодкаў заснаваньня Антыбальшавіцкага Блёку Народаў, праведзеным у Мюнхэне 23 лістапада сёлета, галоўнымі прамоўцамі былі старшыня АБН Яраслаў Стэцька ды дэпутат брытанскага парлямэнту й старшыня Эўрапейскае Рады за Свабоду Джон Ўілкінсон. Ад імя Беларусаў на ўрачыстасьці выступіў гэнэрал Дзьмітры Касмовіч.

Кіраўніцтва радыястанцыяў „Вольная Эўропа" й „Свабода" паслала ўдзельнікам сьвяткаваньня прывітальны ліст і асабістага прадстаўніка, дырэктара радыё „Свабода" Джорджа Бэйлі.

У ЧЭХАСЛАВАКАЎ

На ўрачыстасьці, прысьвечанай 65-ым угодкам Чэхаславацкае Рэспублікі, у гор. Пасадыне ў Каліфорніі 29 кастрычніка сёлета, на якой у трох прамовах была згаданая й Беларусь, як паняволеная краіна, беларускія прадстаўнікі мелі нагоду выказаць свае пагляды ў асабістых гутарках зь некаторымі ўдзельнікамі сьвяткаваньня й прыняцьця, якія адбыліся пад адкрытым небам у прыгожым прыватным парку. **Н.**

БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКА Ў ЗША

Пра беларускую музыку й музыкаведу ў Амэрыцы змешчаны артыкул у ангельскай мове кампазытара Дзьмітра Верасава ў 17-ай кнізе „Запісаў" Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, што выйшла сёлета з друку ў Нью Ёрку з матар'яламі юбілейнае канфэрэнцыі 1977 г., прысьвечанае 25-годзьдзю БІНіМ.

На падзяку за ўдалае правядзеньне гэтае вялікае ўрачыстасьці заслугоўваюць: а. Рыгор за навязаньне лучнасьці з духавенствам, пісьмовае афармленьне, дэкарацыю царквы ды заклік да вернікаў аб грашовай дапамозе; сп. К. Мярляк, які прарабіў калясальную пяцімесячную працу, у якую ён уключыў усе свае здольнасьці арганізатара й дамогся выдатных вынікаў; сп.сп. П. Мельяновіч, Ул. Арашкевіч, А. Горбат і Л. Ляўковіч за працу ў будынку царквы; усе жанчыны прыходу ды ўсе, хто памагаў у рыхтаваньні. **В. Ш.**

МІТРАФОРНАГА ПРАТАЯРЭЯ АЛЯКСАНДРА НАДСОНА

вітаем з 25-годзьдзем сьвятарства й душпастырскае працы, якую ён аддана праводзіць, наведваючы суродзічаў па цэлым сьвеце, будучы духовым апякуном і лучнікам ім, прыкладам ахвярнага служэньня Богу й Бацькаўшчыне, ды адначасна, як дырэктар Беларускае Бібліятэкі й Музэю імя Фр. Скарыны, — прыкладам няўтомнае працы на ніве вывучэньня Беларусі ды пашыраньня ведаў пра яе сярод сваіх і чужых.

Дай Божа, Дастойны Ойча, добрага здароўя й многія леты!

Управа Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва
Управа Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня
Фундацыя імя П. Крэчэўскага
Рэдакцыя газэты „Беларус"

ФРАНЬЦІШКА БАРТУЛЯ

Старшыню Фундацыі імя Пётры Крэчэўскага, даўгагадовага сябру галоўнае й мясцовае ўправаў Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня сябру рэдкалегіі газэты „Беларус" шчыра вітаем з 65-мі ўгодкамі жыцьця, што споўніліся 17 лістапада сёлета, зычым добрага здароўя на шмат-шмат далейшых гадоў ды ўсякае памыснасьці ў прафэсійным, грамадзкім і асабістым жыцьці.

Галоўная Ўправа БАЗА
Рэдакцыя „Беларуса"

ТЫДЗЕНЬ СЛАВЯНСКАЕ СПАДЧЫНЫ

Сёлетні Фэстываль Славянскае Спадчыны ў Нью Ёрку — гэта ўжо шосты па чарзе славянскі фэстываль. Трываў ён ад 30-га кастрычніка да 6-га лістапада.

Арганізатарам фэстывалю была Рада Славянскае Спадчыны, у якую ўваходзяць прадстаўнікі ад Баўгараў, Беларусаў, Македонцаў, Харватаў, Палякоў, Расейцаў, Славакаў, Славэнцаў, Украінцаў і Чэхаў. Ад Беларусаў у Раду ўвайшла Раіса Станкевіч з функцыяй сакратара выканальнага камітэту. У паседжаньнях бяруць удзел прадстаўнікі ад Беларусаў: сп.сп. А. Шукелойць, В. Тумаш (малодшы) і В. Тур.

У пятніцу 28-га кастрычніка сябры Рады атрымалі праклямацыю у кабінэце старшыні Гарадзкое Ўправы Мангэтану Андру Штайна.

Праграма Тыдня пачалася ў нядзелю 30-га кастрычніка. У прыгожай аўдыторыі Інстытуту Моды адбыўся канцэрт народных танцаў. Танцавальны ансамбль Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскае Моладзі (АБАМ) „Васілёк", пад кіраўніцтвам Алы Орса-Рамана выступіў з чатырма беларускімі танцамі: „Полька Янка", „Лявоніха", „Шапка" й „Карагод". Выступалі з народнымі танцамі таксама Расейцы, Палякі, Баўгары, а ведамы югаслаўскі танцавальны ансамбль Георга Томава выканаў македонскія, сэрбскія й харвацкія народныя танцы. Жаночы хор Славакаў і мужчынскі хор Славенцаў выконвалі свае народныя песьні.

Урачыстае адкрыцьцё Славянскага Тыдня адбылося ў панядзелак 31-га кастрычніка. На адкрыцьці прамаўлялі: кангрэсмэн Біл Грын ды асыстэнт мэра гораду Нью Ёрку Эдварда Коча сп. Гэрбэрт Рыкман. Ягоная прамова была вельмі цікавая, бо ён нядаўна толькі вярнуўся з падарожжа ў Заходнюю Эўропу і ў Савецкі Саюз, куды езьдзіў як турыст. Між іншага, ён пераказаў сваю гутарку з адным савецкім іншадумцам. „Вы людзі Захаду, — сказаў той, — робіце небясьпечную памылку, калі думаеце, што вы ў Савецкай Расеі маеце дачыненьне з цывілізаванай дзяржавай. Пара ўжо зразумець, што тыя, у чыіх руках улада — гэта зьвяры".

Сп. Рыкман перадаў праклямацыю, выдадзеную мэрам Кочам з нагоды Тыдня. Таксама прамаўлялі на ўрачыстасьці: старшыня Этнічнае Рады штату Нью Ёрк сп. Джон Нікас, які перадаў прывітаньні й праклямацыю ад губэрнатара штату Нью Ёрк Марыё Кўома; старшыня Рэспубліканскае Рады Нацыянальнасьцяў сп. Міхал Сатырас, які прывітаў і сказаў, што трэба падтрымоўваць Прэзыдэнта Р. Рэйгана ў гэтым часе, калі ён так войстра паставіўся супраць камуністаў на Грэнадзе і які падтрымоўвае ўсе паняволеныя народы. Старшыня Рады Славянскай Спадчыны сп. Джорж Войнавіч прачытаў пісьмо ад Прэзыдэнта Рональда Рэйгана. Др. Вітаўт Кіпель, Старшыня Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, у сваёй прамове зазначыў, што „Тыдзень Славянскай Культуры дапаможа нам распрацаваць канкрэтную форму кніг пра нашыя народы й іхную культуру. Кніга гэткая патрэбная таму, што мы народнымі танцамі й песьнямі не азнаёмім Амэрыканцаў з нашай культурай".

Былі атрыманыя прывітаньні ад сэнатараў Альфонса Д'Амата, Патрыка Мойнігана, кангрэсмэна Марыё Біяджы ды ад Караль Бэлямі, старшыні Ньюёркскае Гарадзкое Рады, а таксама ад славянскіх арганізацыяў.

Ад 1-га да 5-га лістапада трывала мастацкая выстаўка, на якой дэманстраваліся й абразы беларускіх мастакоў: Пётры Міраповіча й Ст. Тамары (Кольба).

У пятніцу 4-га лістапада адбыўся вечар-дыскусія на тэму „Славяне й мастацтва". Ад Беларусаў брала ўдзел мастачка Ст. Тамара. Яна падзялілася думкамі пра сваё мастацтва, уплывы на ейную творчасьць і матывы ў ейных творах.

На выстаўцы народнага мастацтва на працягу двух дзён (5-6 лістапада) экспанаваліся вырабы васьмёх славянскіх народаў; беларускія экспанаты былі ад сп-няў З. і Р. Станкевіч ды ад сп. А. Шукелайця.

Належыцца падзяка за дапамогу ў часе Славянскага Тыдня сп. А. Міцкевічу, В. Тумашу (малодшаму), В. Туру і А. Шукелайцю.

У часе Тыдня адбылася ў Ньюёркаўскай Публічнай Бібліятэцы на 5-й авэню выстаўка Бібліяў славянскіх народаў.

Раіса Станкевіч

КАНФЭРЭНЦЫЯ АМЭРЫКАНСКІХ СЛАВЯНАВЕДАЎ

Горад Кэнзас Сіты ў штаце Мізуры — „у сэрцы Злучаных Штатаў Амэрыкі", як мясцовыя жыхары слушна й з гордасьцю зазначаюць — гасьціў сёлетнюю гадавую (15-ю) канфэрэнцыю Амэрыканскае Асацыяцыі Славянаведаў (American Association for the Advancement of Slavic Studies, у скароце — AAASS). Гэта — найбольшая арганізацыя амэрыканскіх спэцыялістаў-дасьледнікаў славянскага сьвету. Асацыяцыя выдае свой навуковы квартальнік „Славік Рэв'ю" (Славянскі Агляд) ды мае выдавецкую праграму ў розных галінах славянаведы.

Канфэрэнцыя адбывалася ў днёх ад 22-га да 25-га кастрычніка. У ёй узялі ўдзел больш за 1000 навукоўцаў-славістаў, выкладчыкаў каля сотні вышэйшых навучальных установаў Амэрыкі й Канады, бібліятэкараў, супрацоўнікаў дасьледных інстытутаў, прадстаўнікоў Дзяржаўнага Дэпартамэнту ЗША ды вельмі колькаснае грамады карэспандэнтаў і працаўнікоў кніжнага гандлю.

Праца канфэрэнцыі праходзіла ў 159-х сэкцыях, а ў кажнай сэкцыі было ў сярэднім тры-чатыры даклады. Тэматыка была разнастайная й шматбаковая: ад гісторыі, рэлігіі, эканомікі, літаратуры (традыцыйныя галіны дасьледаваньня амэрыканскіх славістаў) да мадэрных галінаў: кампутарная тэхніка ў СССР, нацыянальны склад камандаваньня Савецкае Арміі, інфарматыка ў краінах сацыялістычнага блёку і да т. п. Пераважаючай тэматыкай, аднак, былі эканамічныя й палітычны стан сучаснага славянскага сьвету.

(Заканчэньне на б. 6-й)

СКУЛЬПТАР СЬВЯТЛАНА ГАРБУНОВА

Больш за шэсьць гадоў мінула ад часу, калі на мастацкай выстаўцы ў Менску асаблівую ўвагу прыцягнула да сябе маленькая скульптурная кампазыцыя „Сымон Будны" сваёй гістарычна-філязофскай тэмай і ўдалай спробай ейнага разьвязаньня. Як выявілася, аўтарам гэтага праекту была студэнтка трэцяга курсу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытуту Сьвятлана Гарбунова.

Каб пазнаёміцца з паглядамі й думкамі маладое мастачкі, падам выказваньні яе самое („РіС", 1983, № 1), бо яны найлепш прамовяць да чытачоў:

„Бацька мой быў лётчыкам-выпрабавальнікам і без пары загінуў, — расказвае Сьвятлана. — Яго не памятаю, выхоўвала мяне мама. З малым дзіцём на руках, мама знайшла сілы, каб паступіць у мэдінстытут і стаць лекарам. Жылі мы даволі сьціпла, дацак было мала, але з плястыліну можна было зрабіць ўсё, што мне падабалася.

„Калі прыйшла пара ісьці ў школу, мама аддала мяне ў спэцыяльную, з ангельскім ухілам... Пасьля, калі я была ў пятай клясе, зьявілася войстрае жаданьне маляваць. Я сама пайшла й ‚перапісалася' ў толькі што адчыненую Рэспубліканскую школу-інтэрнат выяўленчага мастацтва й музыкі... Першым маім настаўнікам быў Б. Ч. Лазарэвіч, які ўбачыў ува мне скульптара. Я яму забавязана сваімі першымі крокамі...".

Пасьля школы-інтэрнату быў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Гэтак пачаўся творчы шлях, пачалася праца ў скульптуры.

На пытаньне, чаму выбрала Сымона Буднага, дзеяча XVI стагодзьдзя, Сьвятлана адказала:

„Мяне цікавяць вобразы моцных асобаў, змагароў за шчасьце людзей — рэвалюцыянэраў, якія першымі пракладаюць шляхі ў грамадзтве, навуцы, мастацтве, літаратуры. Сымон Будны з гэтай кагорты. Высокаадукаваны чалавек, адзін з заснавальнікаў навуковай крытыкі Біблії, папярэднік Сьпінозы, Будны ўсё жыцьцё прысьвяціў пошукам ісьціны, імкнуўся служыць справе асьветы народу. Яго перасьледавалі, спальвалі на вогнішчы ягоныя кнігі, а ён заставаўся непахісным".

Гарбунова сказала, што ёй было цікава працаваць над скульптурай Буднага, бо ніхто яшчэ не зварачаўся да гэтай тэмы. У выніку прачытаньня твораў Буднага перад мастачкай паўстаў вобраз „моцнага духам чалавека".

Мяне, кажа Сьвятлана, пацягнула ў Нясьвіж, дзе жыў і працаваў асьветнік. Хадзіла па вузкіх вулачках гораду, каля старога замку, друкарні, якую заснаваў гэты прагавальнік справы першадрукара Францішка Скарыны ў 1562 г. і дзе выдаў шэраг кніг у беларускай мове. Стары вартаўнік санаторыі „Нясьвіж" паслужыў часткава мадэляй для фігуры Сымона Буднага.

Самая атмасфэра старога гораду, кажа Сьвятлана Гарбунова, нагадвала, што тут павінен быць помнік Буднаму. Ідэю маладога скульптара падтрымалі людзі з гарадзкіх уладаў. І вось на трох гадох працы над скульптураю, у травені 1983 г. адбылася ўрачыстасьць адчыненьня.

Зь Менску ў Нясьвіж прыбыло колькі аўтобусаў гасьцей: ведамых беларускіх мастакоў, скульптараў, вучоных, гісторыкаў, прадстаўнікоў грамадзтва. У старой частцы Нясьвіжа сабраліся блізу ўсе жыхары гораду.

На адкрытай пляцоўцы на фоне сьвежае зелені ўзвышаўся трохмэтровы помнік пад залацістым пакрывалам. Яно спаўзала ўніз і перад гледачамі паўстаў Сымон Будны поўны экспрэсіі й нутранога гараньня. Будны трымае ў руцэ кнігу — сымбаль веды.

А сярод прысутных расьце цікавасьць: хто аўтар гэтай манумэнтальнай працы? — Сьвятлана Гарбунова? Жанчына? — дзівяцца людзі, калі заўважылі стройную, зусім яшчэ маладую жанчыну з натхнёным тварам.

Вялікая ўдача! Праца Сьвятланы здабыла вядомасьць і шырокае прызнаньне, стала побач трох найлепшых скульптурных помнікаў на Беларусі: Ф. Скарыну ў Полацку (А. Глебава), Янку Купалу ў Менску (А. Анікейчыка) ды Максіму Багдановічу ў Менску (С. Вакара).

Сьвятлана Гарбунова працягвае далей працаваць, шукае новага. Ейны творчы шлях толькі пачаўся, яна яшчэ вучыцца, апошнім часам у асьпірантуры, ды выхоўвае малога сына Тарасіка.

**
*

Сьвятлана Гарбунова выняткова здольная, ахвярная, адданая сваёй працы, але таксама й сьціплая. Яна заслугоўвае на вялікую пашану, асабліва з боку жанчын, якія маюць нагоду браць прыклад зь яе ў працы для роднае старонкі.

З. Станкевіч

З ЖЫЦЬЦЯ Ў НЬЮ ДЖЭРЗІ

У акрузе Мамут адбыўся 9 кастрычніка **фэстываль народнага мастацтва** й промыслаў, арганізаваны шырака ведамай у штатах Нью Джэрзі й Нью Ёрк фірмай унівэрсальных магазынаў „Абрагам і Штраўс" у падтрыманьне ньюджэрзійскага Цэнтру Мастацтваў. Беларускімі ўдзельнікамі на фэстывалі былі сп-ні Надзя Кудасава й Тамара Кольба, а прадстаўніком ад Беларусаў у фэстывальным камітэце — сп-ня Ірэна Рагалевіч-Дутко.

У акрузе Юньён адбылося 16 кастрычніка **сьвяткаваньне „Дажынкаў"**, арганізаванае мясцовым прыродаведным і навуковым цэнтрам. Сьвята было вельмі ўдалае зь вялікім удзелам школьнае моладзі й старэйшых асобаў. Беларусаў на сьвяткаваньні прадстаўлялі сп-ня Надзя Кудасава, якая дэманстравала пражу, і сп-ня Тамара Кольба, якая паказвала, як робіцца беларускія паясы.

У прыходзе БАПЦ сьв. Жыровіцкае Божае Маці ў Гайленд Парку былі адсьвяткаваныя 13 лістапада „Дажынкі". Пасьля Літургіі а. Аляксандар адслужыў малебен за здароўе тых прыхаджанаў, чые ўгодкі нарадженьня споўніліся ў лістападзе: сп-ні Марыі Стагановіч (90 год), сп-ні Янкі Азаркі (60), сп. Васіля Русака (60), сп-ні Еўфрасіньні Літвіненка, сп. Уладзімера Машанскага, сп-ні Галіны Харавец й сп. Міхася Януша. Сп. В. Русаку ў часе абеду старшыня царкоўнае рады сп. Аўген Дубяга перадаў з нагоды дня нарадженьня падарунак у знак падзякі за працу ў прыходзе і ў грамадзе. Др. Янка Запруднік прачытаў на абедзе рэфэрат пра абарону сучаснымі паэтамі Беларусі роднае мовы. Удзельнікі сьвяткаваньня падпісалі картку сп-ні Натальлі Арсеньневай з пажаданьнямі хуткага выздараўленьня па апэрацыі.

„ПАЛЕСКІЯ ПЕСЬНІ — УСЯМУ СЬВЕТУ"

Пад гэткім загалоўкам газэта „Чырвоная Зьмена" (Менск, 15. XI. 83) падала, што Міжнародны Інстытут Музыказнаўства выпусьціў для калекцыі ЮНЭСКА, у сэрыі „Музычны атляс народаў сьвету", кружэлку з запісам старадаўных палескіх песьняў у выкананьні хору зь вёскі Клетная Пінскага раёну, а таксама хораў зь вёсак Сямігосьцічы й Вялемічы Столінскага раёну.

КАНФЭРЭНЦЫЯ АМЭРЫКАНСКІХ СЛАВЯНАВЕДАЎ

Беларускае пытаньне дыскутавалася між іншых у шмат якіх дакладах, як прыкладам у дакладзе пра адраджэньне расейскага (невялікадзяржаўнага) нацыяналізму, у дакладах аб эміграцыі з БССР і СССР, стратах жыхарства Беларусі ў часе 2-е сусьветнае вайны ды іншых. Апрача гэтага, старшыня Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва др. Вітаўт Кіпель меў даклад аб беларускім друку на эміграцыі ў сэкцыі, прысьвечанай славянскаму эміграцкаму друку. Даклад гэты быў вельмі зьмястоўны, із статыстычнымі дадзенымі ды ілюстраваны прыкладамі ўзораў беларускіх кніжкаў: ад лемантара да навуковых друкаў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. Вялікай папулярнасьцяй карыстаўся таксама каталёг беларускіх друкаў Інстытуту.

Нас, Беларусаў, было на канфэрэнцыі трох: др. В. Кіпель, Зора Кіпель ды наш „ганаровы Беларус" праф. Том Бэрд, які меў тры даклады на рэлігійныя тэмы, ды неаднаразова закранаў беларускую тэматыку як у сваіх дакладах, так і ў сваіх выступленьнях на іншых дакладах.

Вясспрэчна, мы шмат скарысталі з канфэрэнцыі, выкарысталі нагоду, каб раздаць сотні экзэмпляраў інфармацыйнае літаратуры пра Беларусь, ды прыемна правялі колькі дзён у гасьцінным штаце Мізуры, штаце прэзыдэнта Гары Трумэна.

Наступная канфэрэнцыя Амэрыканскае Асацыяцыі Славянаведаў адбудзецца 1-4 лістапада 1984 г. ў горадзе Нью Ёрку. Гэта нам дасьць магчымасьць узяць больш актыўны ўдзел у канфэрэнцыі, пагатоў, што ніжэй падпісаная ўвайшла ў арганізацыйны камітэт канфэрэнцыі 1984 году.

Зора Кіпель

З ВЫДАНЬНЯЎ ЧАСЛАВА БУДЗЬКІ

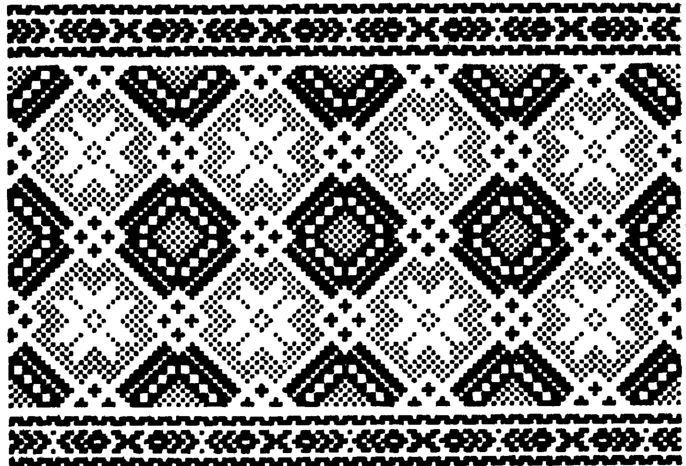

У 1979 г. сп. Часлаў Будзька выдаў альбом расплацаваных ім вузораў да вышываньня — „Беларускі арнамэнт". Ад таго часу выходзілі паасобныя дадаткі да альбому, якія зьмяшчаў у сваім часапісе „Беларускі Сьвет" сп. Мікола Прускі. Вузоры Ч. Будзькі, выкананыя ў чырвоным і чырвона-чорным калёрах, адзначаюцца багацьцем камлазыцыі. Пра іх можна было-б сказаць падобна да сказанага Ларысай Геніюш пра беларускую ткальлю у вершы „Дыван":

Вузор пяе на лоне пражы белай,
шнурок з квадратаў роўненька
бяжыць.
Як вылічыць, як аснаваць сумела
ты свой дыван, каб так заваражыць?
Так далікатна — анідзе памылкі —
на бель асновы колерам лягло.
Так ад калыскі да самой магілкі
жыцьцё людзкое выткана было:
квадраты дзён, запоўненыя працай,
між імі — сонца залаты прасьвет.
Так хораша, так нельга памыляцца,
каб роўным быў дыван жыцьця як
сьлед.

ФЭСТЫВАЛЬ ІМІГРАНТАЎ

Бэрыса, Аргентына

даўска-сьнежанскім нумары „Беларуса" была зьмешчаная карэспандэнцыя Эміля Цялуоўскага „На фэстывалі ў Бэрысе", у якой апісаны гор. Бэрыса, гісторыя ягонага засяленьня ды новая традыцыя фэстываляў, што адлюстроўвае лучнасьць Аргентынцаў, з краямі іхнага паходжаньня. Ніжэй зьмяшчаем апісаньне сёлетняга гэткага фэстывалю.

**
*

З кожным годам муніцыпальныя ўлады гор. Бэрыса (60 тыс. жыхароў) усё больш дбаюць аб тым, каб Сьвята Імігрантаў выглядала як мага лепш, каб гэтым прывабіць турыстаў. Сёлета, як і папярэднімі гадамі фэстываль (шосты ўжо) праводзіўся ў верасьні.

Пачаўся фэстываль 2-га верасьня набажэнствам у амфітэатры Каноненскай Калегіі, дзе па багаслужбе былі ўрачыста ўручаныя дыплёмы імігрантам, якія тут пражылі больш за 50 гадоў. Зь беларускага згуртаваньня атрымала дыплём Вольга Сацына. Пад гэтае сьвята школа мастацтваў падрыхтавала розныя экспанаты. Асабліва прыгожа выглядалі лялькі з шакаладу й цукру ў нацыянальных вопратках, дакладна паводля рысункаў з кожнае этнічнае групы. Гэтую выстаўку зрабілі ў адным вакне магазыну на вуліцы Мантэвідэо, а побач у іншых магазынах былі разьмешчаныя экспанаты этнічных згуртаваньняў.

У суботу 24 верасьня адбываліся выбары „Каралевы Імігрантаў" спасярод кандыдатак нацыянальных групаў. Карона й жазло сёлета дасталіся 18-гадовай унучцы імігрантаў-Баўгараў, студэнтцы гандлёвае школы. Знае яна францускую і... літоўскую мовы, займаецца гімнастыкай, балетам і сьпевамі. Беларуска 15-гадовая „князёўна" Фабіяна Мірта Чапоўская мела таксама добрую характарыстыку: вучыцца ў пэдагагічным інстытуце, вывучае ангельскую й беларускую мовы, займаецца спортам, малярствам, фатаграфіяй, піша вершы (пагішпанскі — на вясёлыя „фіесты", часта запрашаку) і вучыць дзяцей танцаў у сваім клюбе.

Што да клюбу (які калісьці насіў імя Фр. Скарыны, а цяпер звавецца „Восток"), дык ён паступова разбудоўваецца: будынак пашырылі, рыхтуюцца дабудаваць яшчэ адзін паверх. Ня маючы свайго прафэсійнага харэографа, запрасілі з БССР на пару месяцаў Вольгу Іванаўну Золатаву, якая падвучвае ансамбль ды паасобных інструктароў адпаведных танцаў.

У грамадзкім тэатры 10-га верасьня выступілі дзьве беларускія групы: у малодшай налічвалася 26 танцораў, а ў старшай — 16 — пераважна вучні сярэдніх школаў. Да клюбу „Восток" належаць цяпер больш за 150 сем'яў — ня толькі беларускія, ёсьць шмат мяшаных сужэнстваў. Кожнае серады ўвечары сябры ўправы клюбу маюць сваё пасяджаньне, а моладзь прыходзіць на рэпэтыцыі або гульні. Сёлета моладзь ладзіла выстаўку каляровых і чорна-белых фатаграфій.

Дзеці Беларусаў на фэстывальным парадзе

Аргентынцы любяць фальклёр і юць беларускі гурток на свае сьвяты ў Ля Пляце ды іншых бліжэйшых мясцовасьцях. Каб ансамбль не выглядаў бедным, яго дапаўняюць удзельнікамі зь іншых беларускіх клюбаў, як прыкладам зь Лянусу, Карасы, Сан Марцін, ну й з Буэнас Айрэсу. Адбываецца супрацоўніцтва зь іншымі этнічнымі групамі, асабліва з Украінцамі, у якіх часта пазычаюць аркестру „Дніпро" з гор. Сан Марцін. Супрацоўніцтва дае магчымасьць шырэйшага азнаямленьня моладзі славянскага паходжаньня зь іхным фальклёрам. Моладзь — гэта ўжо ўнукі й праўнукі першых эмігрантаў зь Беларусі. Узгадаваныя тут у духу каталіцкім, яны добра выхаваныя, ня знаюлі ані гіпісаў ані наркаманаў.

У нядзелю, 25 верасьня адбыўся традыцыйны парад перад трыбунай з прадстаўнікамі цывільнай і духоўнай улады. Духавая аркестра палацыі зь Ля Пляты парупілася наву-

(Заканчэньне на б. 7-й)

ІНТЭРВІЮ З Н. АРСЕНЬНЕВАЙ

(Працяг з б. 3-й)

столькі тайніцаў пякучых і гаркіх,
што нат сорамна вышэй узьняць
мне голаў,
крок жвавей сьпнуць на шэрых
шляхі...

Або:

Дзе ні пойдзеш — адно пальмнее
ў душы
і захлыстваe пенай салонаю вочы:
нашы вёскі, а ў іх маладзіх крыжы,
йшчэ ня ўкрытыя сеткай крывых
чырваточын.
Гэтак горка, што й вецер, здаецца,
імкне
сьнення ўдалеч ня беляй, а чорнаю
сажай...

(Наколькі прыпамінаю, верш гэты быў напісаны з прычыны паленьня вёскаў навокал Налібоцкае пушчы, часта зь людзьмі, якія не пасьпелі ўцячы.)

Аднак і мне самой часам было гэтак цяжка „ўзьняць голаў", што я прызнавалася чытачом:

Я суцяшаю ня іншых, — сябе,
а найчасьцей, як пацехі ня бачу...
...Толькі сабе я няспынна
цьвярджу:
„Сьмела, наперад, хай смута, хай
шэра...
Можа нядбала накручаны жмут
рыфмаў —
сапраўды параіць няверы...
Мо' дапамогуць прыпадкам і вам
вершы мае над сабой не заплакаць,
і не рассыпліў я ўсё-ж надарма
сэрца, калісьці вішнёвую накветь...

П.: І апошняе. Памінаючы ўсё тое, што пісалі працягам гадоў пра Вашую творчасьць крытыкі, і тое, як ставіліся й ставяцца да Вас чытачы, дазвольце парафразаваць Вашае-ж пытаньне: „Хто Вы, паэт?" Што Вы самі пра сябе й сваю творчасьць думаеце?

А.: Хто я? Перш-наперш, заўсёды і ўсюды —

Я — чалавек... Усё людзкое,
благое, добрае —
ўва мне,
і боль людзкі мне сэрца кроіць,
а радасьць — крою жвавей жане.
Як хвоі ў засенях сасонных
зялёнай жменяю біруць
і слоць, і сонца й вецер гонаў —
і я усё, усё бяру:
шматкі мэлёдый, крыўды, соладзь
сустрэчаў лётных, зімаў золь,
і боль, і шум палёў, і голад,
і гнеў, вайстрэйшы за лязо...

А што я думаю пра сябе й сваю творчасьць? — Запраўды, ніколі яшчэ паважна над гэтым не задумлялася.

ПРАВАСЛАЎНАЯ ЦАРКВА Ў БЕЛАСТОЦКІМ КРАІ...

(Працяг з 2-й бач.)

Палітычнасьць праваслаўнае царквы ў нас. Ёю, гэтаю палітычнасьцю, усхваленьнем улады ПНР прызнана ўсё, асабліва ў пытаньнях ейных ерархаў, епіскапаў і вышэй. І гэта не загана, не. Мы-ж сказалі сабе, што і ад справаў зямнога сьвету нельга адбегчы, бо яны дагоняць цябе, ці ты жадаеш таго а ці не.Ад рэаліяў, зрэшты, і ня трэба ўцякаць. Трэба жыць усім тым, чым жывуць людзі, усімі іхнымі бедамі ды радасьцямі, няшчасьцямі ды шчасьцямі, плакаць і сьмяцца разам зь імі, кахаць ды ненавідзець (калі ёсьць за што!). І кямаш у тым нічога супярэчнага з гэтым, чаго вучыў чалавецтва Ісус, Сын Божы. Ён, Усемагутны, быў сярод нас і з намі. І ёсьць Ён сярод нас і з намі!

І калі хто з нас ненавідзіць, але разумее і прабачае, дык дзякуючы Яму. І калі хто з нас плача, але і радасьці спадзяецца, дык-жа дзякуючы Яму. І нават калі я ці-бо ты шэптам горкім скажаш: Божа, чымжа гэта народ мой зграшыў, што слова сваё выганяе са сьвятыні Твае, як усяроўна нечысьць паганскую? У чым яно, слова, вінаватае? А жа-ж слова найпершым было, праўды Твае апавяшчаючы!

І пачуеш ты Яго: хто табе, о бедны ты, сказаў, што Бог не разумее твае мовы і не шануе яе?

Усё злое ад людзей-жа, як і ўсё добрае да іх можа быць.

**
*

Палітыкай, як ідалам, нас палохаюць. І ня будзем пра яе больш гаварыць — у кожнага свае прычыны на тое, каб баяцца яе пасвойму.

Аднак-жа: калі няма беларускай мовы ў царкве, значыць гэта, што і мы самі, як і наша культура, спадчына нашых бацькоў і дзядоў, павінны быць зьніштожаны, затаптаныя ў сваёй духовай існасьці, бы тыя гадзюкі пякельныя! І дзядоў нашых трэба вучыць папольску і спавядаць папольску, і выгадаваць іх на Палякаў, зусім ня думаючы пра тое, што Паляку заўжды мілейшы касьцёл за царкву. Справа тут ня ў дурным нацыяналізме, у дзікунскай нянавісьці да ўсяго польскага, о не! Якраз наадварот — у абароне нашай перад беларусаедамі.

Мы — пакаленьне тых беларускіх бацькоў, якія тлумна пайшлі за рэвалюцыяй бедных ды пагарджаных і крычалі на вуліцах веку: усе ўсім браты! Пакаленьне мы тых бацькоў, якім думалася па даверлівасьці, што найважнае заставацца чалавекам, будзь ты сабе хрысьціянін, жыд ці атэіст; твая справа, гаварылі, сумленьня справа. Бацькоў урэшце, якім здавалася няважным упірацца пры сваёй беларускасьці, і нават захацелася нам вельмі стаць родзічамі яшчэ адных Палякаў, праваслаўных Палякаў (мы не памяталі, што пра гэта марыў Пілсудзкі, праследнік дзядоў цяперашніх падбеластоцкіх унукаў).

(Працяг у наступным нумары)

ПРА „ПЕКЛА" С. ГРАХОЎСКАГА

(Працяг з б. 4-й)

Нібы каштоўнасьць
Берaглі,
І неба клеткамі
І ромбамі
Разьлінавалі,
Як маглі.
Мяне ўзважвалі
І мералі,
Здымалі ў профіль
І анфас.
Але ніразу
Не праверылі
Душы наяўнасьць
І запас.

У вельмі цікавым і жвава напісаным нарысе-ўспаміне пра сябру Грахоўскага, якім падзяліўся з чытачамі газэты „Літаратура і Мастацтва" пісьменьнік Янка Скрыган — ні слова пра гэтае вось „выхоўваньне" й „захоўваньне" „пад плёмбамі". А Скрыган-жа мог-бы шмат чаго расказаць, бо сам-жа ён разам зь Сяргеем Грахоўскім прайшоў праз усе тыя „пякельныя скразьнякі".

І ў гэтым маўчаньні — ці не найкрасамоўнейшы довад таго, што пры ўсіх зьменах на лепшае ў савецкай рэчаіснасьці, пра якія пішацца цяпер і ў савецкім і ў заходнім друку, некаторыя асаблівасьці савецкае сыстэмы засталіся тыя самыя — не зьмянілася намаганьне рэжыму (фактычна, узмоцніліся, раўнуючы да часоў Хрушчова й нат Брэжнева) хаваць праўду пра сваю мінуўшчыну, каб гэтым прыхаваць праўду і пра сваю існасьць.

Арсень Загорны

ВІТАЕМ КАЦЮ МІРАНОВІЧ

Вітаем сп-чну Кацю Міранові, вучаніцу сярэдняе школы ў Саўт Рывэры, з абраньнем яе за „каралеву" свае школы, дзе яна канчае апошні год навукі. Каця мае намер здабываць вышэйшую асьвету на Унівэрсытэце Паўдзённае Фларыды, дзе вучыцца цяпер на чацьвертым годзе інжынерыі ейны брат Янка.

Каця й Янка Мірановічы, дзякуючы кіраўніцтву прыходу БАПЦ у Гайленд Парку, палепшылі свае веды беларускае мовы, гісторыі Беларусі, а цяпер пашыраюць гэтую веду сярод амэрыканскае моладзі.

Каця Міранові бярэ ўдзел у танцавальнай групе „Матылькі", вывучыца далей беларускае мовы — у духу запавету: вучыся чужога, але й сваё не забывай.

СУСТРЭЧА НОВАГА ГОДУ

Сустрэньце Новы Год сярод сваіх людзей у Беларускім Грамадзкім Цэнтры ў Саўт Рывэры пад аркестру Валодзі Брычкоўскага пры багатым стале. Уступ: 25 дал. ад асобы (15 дал. ад студэнтаў).

ФЭСТЫВАЛЬ ІМІГРАНТАЎ

(Заканчэньне з б. 6-й)

чыцца мэлёдыі кожнае этнічнае групы, каб зайграць ім у часе паходу. Гралі й для беларускае групы штосьці „беларускае", але, нажаль, цяжка было даўмецца, што гэта было... Пасьля параду кожная група канчала „фіесту" ў сваім клюбе пры віне й закусцы.

Апошнім часам у Аргентыне зьмяншаецца занятасьць у хвабрыках кансэрваў, але разрастаецца перапрацоўваньне нафты й хэмічная прамысловасьць. Адначасна пашыраецца матарызацыя. На вуліцах Бэрыса часта можна пабачыць вучніцаў на матацыклях падарозе ў школу, хоць шмат школьных аўтабусаў. Пры унівэрсытэце вялікі пляц застаўлены асабовымі самаходамі студэнтаў — тых, якія яшчэ нядаўна хадзілі пехатой на заняткі. А ўжо ў часе фэстывалю, то ўсе вуліцы былі закліняваныя аўтамабілямі й матацыклямі так, што ня можна было праціснуцца.

Цяперашні эканамічны крызіс тут ня страшны, як гэта было ў 1930-х гадох. Эўрапейцы пераважна працуюць на сваю руку, г. зн. маюць свае варштаты, хутка дастасоўваюцца да бягучых патрэбаў, бо жыцьцё навучыла разьлічваць на сваю ініцыятыву, навучыла шанаваць працу.

Э. Цялўоўскі

„АНГЕЛЬСКА-БЕЛАРУСКІ РАЗГАВОРНІК"

Прадаецца маленькі „Ангельска-Беларускі Разгаворнік з Вымовай". Цана — тры даляры (зь перасылкай). Адзін даляр больш за паветраную пошту. Пісаць на адрыс:

Basil Kosarou
1105 East 25 Street
Erie, Pa. 16503 — U.S.A.

Заўвага: Тое, што Расейцы завуць „разговорником", пабеларуску завецца „размоўнік".

СТАНІСЛАЎ МАК-ЯРОЦКІ

У папярэднім нумары газэты „Беларус" была вестка, што 20 чырвеня 1983 г. ў Брадфардзе (Ангельшчына) адыйшоў на вечны супачынак сьв. пам. Станіслаў Мак, выпускнік Лювэнскага Унівэрсытэту, нацыянальна-сьведамы Беларус, які быў вернікам Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы, быў сябрам цэлага раду беларускіх арганізацыяў, у мінулым быў падахвіцэрам Беларускае Краёвае Абароны.

Інфармацыя даволі сухая, бо нават не пададзена дата народжаньня.

Разумею, што аўтар інфармацыі мог нічога болей ня ведаць аб Станіславу Маку, а таму ўважаю сваім абавязкам даць больш вестак аб памерлым. Раблю гэта, як стары сябра Стася яшчэ зь лювэнскіх часоў.

Вось-жа Станіслаў Мак нарадзіўся як Яроцкі, у Нясьвіжы або ваколіцах Нясьвіжа. Даты народжаньня ня ведаю, здаецца быў ён з 1922 году. Належаў ён да рыма-каталіцкае царквы і ў праваслаўную веру ніколі не пераходзіў. Перад вайною быў вучнем польскае гімназіі ў Нясьвіжы.

Прыбыўшы ў Англію па сканчэньні Другое сусьветнае вайны, Стась зьмяніў сваё прозьвішча на Мак, бо „Яроцкі" Ангельцы вымаўлялі-б „Джэрокы". Другой прычынай было тое, як ён мне сам сказаў, што прозьвішча Яроцкі „надта-ж гучала польскім".

Бывшы ў Лювэне, Стась сьпяваў у сьвецкім і царкоўным хоры, якім кіраваў Мікола Равенскі, пасьля — Канстантын Кіслы ,а напошку — а. Робэрт ван Коўэлярт дэ Уільс.

Праваслаўныя службы адбываліся рэгулярна кажнае нядзелі. Служыў а. Аўген Смаршчок, а кажнае першае нядзелі месяца ,калі а. Аўген выяжджаў на правіцыю служыць беларускім работнікам, пераважна вугляконам, для беларускіх студэнтаў у Лювэне служыў каталіцкі сьвятар а. Францішак Чарняўскі. Службы адбываліся ў тым самым будынку, з той розьніцай, што для каталіцкіх службаў была сталая капліца, якая была прынамся ў пяць разоў меншаю ад залі, дзе адбываліся праваслаўныя службы. Стась ведаў каталіцкую службу й заўсёды прыслужваў а. Чарняўскаму.

Ён вельмі добра знаў таксама й любіў праваслаўную багаслужбу, асабліва Літургію кампазытара Міколы Равенскага.

Праз ўсем гадоў мы з Стасем дзялілі студэнцкае жыцьцё ў Беларускім Студэнцкім Доме на Пляцы імя Гувэра №19. За гэты час я пазнаў Стася як глыбока веручага чалавека й адданага, стойкага беларускага патрыёта.

Бывшы ў Лювэне, Стась насіў залаты пярсьцёнак з лацінскімі ініцыяламі SJ (Станіслаў Яроцкі). Калі гэны пярсьцёнак яшчэ захаваўся ў кагонебудзь, было-б добра, каб аддалі яго ў беларускі музэй у Лёндане.

Вечная памяць Табе, дарагі Сябра. Хай сьніцца Табе родныя палеткі з каласістым жытам і зь сінявокімі васількамі. Хай сьніцца Табе Беларусь!

Ул. Бакуновіч

У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ

Некаторыя матар'ялы прыходзяць у газэту ў самым апошнім мамэнце, але мусяць быць адразу-ж зьмешчаныя. Дзеля гэтага даводзіцца адкладаць напісаньнеч тое, што пляновалася ў нумар, рыхтаваны да друку. Гэтак, давялося адкласьці ў наступны нумар: верш пра беларускую мову Я. Пабярэжына, арт. пра мастака А. Ісачова, карэспандэнцыю з Аўстраліі Янкі Яра, артыкул пра беларускую марку ААН ды іншыя матар'ялы. Яны будуць зьмешчаныя ў студэнскім нумары „Беларуса", у якім будзе таксама адзначанае 100-годзьдзе ад нараджэньня Антона Луцкевіча.

Усім нашым дапішчыкам шчыра дзякуем за падтрымваньне газэты ды зычым добрага здароўя й плённага пяра ў Новым Годзе.

Рэдакцыя „Беларуса"

АДНОЎЛЕНЫ „ЛЕТАПІС"

У лістападзе сёлета ў Нью Ёрку аднавілася выданьне „Летапісу" — публікацыі, што, пачаўшы ад 1947 г., выходзіла зь ініцыятывы сьв. пам. Л. Галяка ў Зах. Нямеччыне, а пасьля — у ЗША. Сёлетні выпуск „Летапісу" (з нумарам 1/15, але бяз даты) налічвае 19 старонак машынапісанага друку.

Рэдакцыя часапісу піша: „Аднаўляючы выданьне „Летапісу', пачынаем друкаваць архіў ягонага закладчыка сьв. пам. Леаніда Галяка... Зьмест будзе ўкладацца зь ліставаньня Нябожчыка на грамадзкія тэмы із сп.сп. др. А. Арэхвай, Р. Астроўскім, С. Хмарай, Ю. Віцьбічам, М. Абрамчыкам і інш.; зь перахаваных дакумэнтаў, якія закранаюць гісторыю нашае эміграцыі...".

Зьмест №1/15 „Летапісу" — лісты, якімі абменьваліся ў 1948 г. Л. Галяк, Ю. Сабалеўскі, Р. Астроўскі й А. Арэхва.

Рэдакцыя часапісу просіць „усю карэспандэнцыю, якая датычыцца выдавецтва і рэдакцыі", слаць на адрыс:

Mr. V. Scecka
104-29 Atlantic Ave.
Richmond Hill, N. Y. 11418

ЗЬ БЕЛАРУСКАЕ ФІЛЯТЭЛІІ

На філятэлістычнай выстаўцы, што адбылася 25-26 верасьня сёлета ў пасёлку Глен Спэй у штаце Нью Ёрк, паказ беларускіх марак, арганізаваны сп. Багданом Паўко, быў адзначаны першай узнагародай у сэкцыі тэматычных паказаў, а таксама адзначаны, як найлепшая сэкцыя цэлае выстаўкі.

БЕЛАРУСЫ БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

(Заканчэньне з бач. 2-й)

шчы, сустракаўся з прадстаўнікамі польскае грамадзкасьці й польскіх камуністычных уладаў. „Я колькі разоў, — кажа Эстарыёль, — выклікаў зьдзіўленьне, нават поўнае раздражненьне сярод сваіх польскіх субяседнікаў у Варшаве, калі сьцьвердзіў, што Польшча дзяржава шматнацыянальная. Афіцыйная статыстыка із зьдзіўляючай настойлівасьцяй стараецца не падаваць нацыянальнасьці сваіх грамадзянаў. Не зважаючы на відавочныя довады адваротнага, у Польшчы прытрымліваюцца яшчэ прынцыпу, паводля якога грамадзянства і нацыянальнасьць — гэта тое самае. А той факт, што не вядзецца статыстыкі нацыянальнасьцяў, ускладняе праблему ацэнкі нацыянальнага складу насельніцтва Польскай Народнай Рэспублікі, асабліва — што агульна вядома — што ў цяперашняй Польшчы, апрача Палякаў, жывуць такія этнічныя групы як Беларусы, Украінцы, Жыды, Літувісы, Кашубы, Славакі, Расейцы, Татары і Цыганы, прычым некаторыя зь іх як, прыкладам, Беларусы ці Украінцы налічваюцца сотнямі тысячаў".

Свае наступныя два рэпартажы зь Беластоку гішпанскі карэспандэнт апублікаваў пад шматзначным загалоўкамі: „Беларусы і Украінцы не давяраюць польскім каталікам" і „Чаму праваслаўныя не падтрымалі, падобна як Каталіцкая Царква, польскага руху 'Салідарнасьці' ". У іх, базуючыся на гістарычных фактах, ён стараецца даць адказ на шмат якія пытаньні, такія як, чаму некаторыя жыхары Беласточчыны яшчэ да сёньняшняга дня акрэсьліваюць сябе як „тутэйшыя", або чаму праваслаўная царква ў Польшчы атрымала сваю аўтакефалію толькі ў 1948 годзе ўжо пры камунізьме. Ён разглядае чыста польскую зьяву атаесамляць рэлігію з нацыянальнасьцяй — зьяву, якая, кажа, „ня можа не выклікаць канфліктаў". Аналізуе асыміляцыйную палітыку польскіх уладаў у дачыненьні да Беларусаў, а таксама стаўленьне Польскай Каталіцкай Царквы да праваслаўных — царквы, якая яшчэ й цяпер глядзіць крывым вокам на мяшаныя каталіцка - праваслаўныя сужэнствы. Шмат месца прысьвяціў Эстарыёль пытаньню стаўленьня Палякаў да праваслаўных Беларусаў Беласточчыны, якіх яны нягледзячы атаесамляюць з Расейцамі ды абзываюць іх пагардлівай мянушкай „кацапы". Ён прыгадвае, як адразу па вайне на польска-савецкай граніцы былі створаныя эвакуацыйныя пункты для асобаў, якія хацелі-б перасяліцца з Польшчы ў СССР. „Але, — кажа гішпанскі журналіст, — ахвотнікаў было мала. Наадварот, разам з Палякамі з заходніх вобласьцяў Савецкага Саюзу перасялілася ў ПНР вялікая колькасьць Беларусаў і Украінцаў. Гэта быў час, калі на дзьвярох цэркваў зьяўляліся лістоўкі, у якіх пагражалася сьмерцяй усім тым, хто не жадаў перасяліцца ў СССР, але супраціўляўся палянізцыі".

В. Сянькевіч

ПАМЯЦІ АРХІЕПІСКАПА АПАНАСА

Ньюёркаўская газэта „Новое Русское Слово" 18 лістапада сёлета зьмясьціла нэкралёг па аргентынскім Архіепіскапу Апанасу (Мартасу), які памёр 3-га лістапада ў веку 79 год у Буэнас-Айрэсе. Аўтар нэкралёгу Аляксей Нікалаеў, між іншага, напісаў пра Апанаса:

„Ягонай першай архірэйскай катэдрай былі старажытныя рускія княжацкія сталіцы — Віцебск і Полацак. Беларусь з паходжаньня, ён не аддзяляў сябе ад агульнарасійскае гістарычнае мінуўшчыны. Адсюль і актыўны ўдзел у жыцьці расейскае праваслаўнае царквы".

Нікалаеў згадвае ў сваім нэкралёгу і „каштоўную працу" Архіепіскапа Апанаса—кнігу „Беларусь в исторической государственной и церковной жизни" (Б.-А., 1966). Кніга гэтая напісаная парасейску, але аўтарава „Прадмова" да яе — у беларускай мове. Дык вось што пісаў Нябожчык сам пра сябе наконт свайго дачыненьня да „агульнарасійскае гістарычнае мінуўшчыны":

„Наваградчына — мая радзіма. Завігая была маёю кяньскаю, а Нясьвіж — настаўнікам. Тут прайшлі мае маладыя гады...

„Цяпер з далёкай чужыны думкі мае мкнуцца да роднага краю і памяць рысуе мілыя сэрцу незабытыя малюнкі радзімы. Перад вачыма ажываюць беларускія векавечныя пушчы і драмучыя лясы з багацьцем птушынага царства і рознага зьвярыны, якія некалі вабілі польскіх каралёў і расейскіх цароў на паляваньне. Прыпамінаюцца неабсяжныя далі і стараданыя шырокія гасьцінцы з сьпучымі пяскамі і плакучымі сталетнімі бярозамі, пасаджанымі паабапал дарогі. І хто не таптаў гэтыя гасьцінцы — дарогі на іх доўгім вяку. Былі тут Татары й Палякі, Швэды й Французы, Немцы й Расейцы. Кажды зь іх нешта пакінуў Беларусам: Татары — бізун, Палякі — халеру, Французы — пранцы, Немцы — штунду, Расейцы — зьнявагу маці ў лаянцы.

„Беларусь, Беларусь залатая', сьвежа зьвіняць словы юнацкай песьні і чаруюча дзеюць на душу, распаляючы агонь любві да радзімы. Але каб моцна яе любіць, трэба Беларусам радзіцца і Беларусам памерці, бо хто аброс чужым мясом ня ўмее любіць Беларусі".

Паніхіда „беларускасьці" ў нябожчыка Архіепіскапа Апанаса было сваеасаблівае і ня будзем тут яго разглядваць. Але што да ягонага неадлучаньня сябе „ад агульнарасійскае гістарычнае мінуўшчыны", дык аддзяліў Нябожчыка ад гэтае мінуўшчыны самыя Расейцы ў часе гарачых дэбатаў, якія выклікала была Апанасава кніга „Беларусь" у расейскай газэце „Русское Слово" й часапісе „Сеятель", выдаваных у Аргентыне.

„Русское Слово" (№354, 1. X. 67, арт. „ „Беларусь' пад лупай") абвінавачла „магістра А. Мартаса" ў тым, што ён гісторыю Беларусі насьвятліў з гледзішча сэпаратыстаў. „У працы пра Беларусь, — пісала „РС", — шмат увагі аддадзена імкненьню стварыць у Вялікім Княстве Літоўскім аўтакефальную царкву, парваўшы сувязь з маскоўскім мітрапалітам". Газэта дакарала аўтара, што ён не выяўляе „радасьці з прычыны ўзьеднаньня Русі, а ёсьць як-бы нараканьне, што Пецярбург увёў на Беларусі расейскую мову".

У расейскім часапісе „Сеятель" (Буэнос-Айрэс, № 121, красавік 1968) быў зьмешчаны вялікі адкрыты ліст да Архіепіскапа Апанаса — спрэчка зь ім у розных пытаньнях, у тым ліку і ў сувязі за ягонай кнігай „Беларусь". Кніжка гэтая, дарэчы, была забароненая Сынодам Расейскае Зарубежнае Царквы, да якое Нябожчык належаў.

Аўтар адкрытага ліста, падпісаўшыся сымбалічным псэўданімам „Вялікарос", пісаў Архіепіскапу Апанасу:

„Памятаеце пагаворку: 'Як ваўка ні кармі, ён усё ў лес глядзіць'. Гэтак і Вы насілі цэлых 25 гадоў за пазухай камень. Гэтым каменем выявілася Ваша 'Беларусь'. Вы ўдарылі па нас моцна, бо ўдарылі па нашай сьвятыні ,нашай Радзіме, Вы параўналі расейскі народ з Татарамі й Палякамі ды вельмі няпрыязна адгукнуліся аб Расеі".

Я. Запруднік

ВЯСЁЛЫХ КАЛЯДАЎ

СВАЯКОМ, ПРЫЯЦЕЛЯМ, ЗНАЕМЫМ І ЎСІМ СУРОДЗІЧАМ АД ШЧЫРАГА СЭРЦА ЖАДАЮЦЬ

АЙЦЕЦ АЛЯКСАНДАР
АЙЦЕЦ ЯКУБ
АЗАРКА МАРЫЯ, ЯНКА й ІРЭНА
АЗАРКА НОНА й ЮРКА
АКУЛА НАДЗЕЯ, КАСТУСЬ, ЮРКА й АЛЬГЕРД
АНДРУСЫШЫН ЮЛЯ, ПАВАЛ, ЮРКА і ДАНЧЫК
АРСЕНЬНЕВА НАТАЛЬЛЯ зь СЯМ'ЁЙ
БАЛКОЎСКІ ЗОФІЯ, АЛЯКСЕЙ і ЯНКА
БАКУНОВІЧ МІРАСЛАВА й МІТРАФАН і ДЗЕЦІ ЖОРЖ, ПЕТРА й ЛАРЫСА
БАРТУЛЬ ВЕРА, ФРАНЬЦІШ і АНТОН
БЕЛАРУСКІ ВЫДАВЕЦКА-МАСТАЦКІ КЛЮБ „ПАГОНЯ"
БЕЛЕНІС ЛЮДВІКА й АНТОН
ВОЙТАНКА МАТУШКА МАРЫЯ
ГАВЕНЧЫК ЯНКА зь СЯМ'ЁЙ
Д-р ГРАБІНСКІ БАЛЕСЛАЎ
ГРЫЦАЙ ЛІЗА й ЯКАЎ і ДЗЕЦІ
ГРЭБЕНЬ МІКОЛА зь СЯМ'ЁЙ
ГУТЫРЧЫК ЛІТВІНА, СЯРГЕЙ
ДАНІЛОВІЧ АЛЯКСАНДРА, БРАНІСЛАЎ і ЭДЗІК
ДУБЯГА ЗОФІЯ, ЖЭНЯ, АЛЕГ, ЮЛЬЯН і ТАМАШ
ЖЫЗЬНЕЎСКІ АННА й НІКОДЭМ зь СЯМ'ЁЙ
ЗАМОРСКІ ВЕРА, МІКАЛАЙ, ТАНЯ й НІНА
ЗАПРУДНІК ВОЛЬГА, ЯНКА, НІНА й ВЕРА
КАЖАН ЛЮБА й ВІТАЛЬ, МАРГАРЫТА й ЮЛЬЯ зь СЕМ'ЯМІ
КАЖУРА МАРЫЯ, ПЕТРА й АЛЬГЕРД
Інж. КАЛОША КАСТАНТЫН
КАНАРЧУК ВОЛЬГА й ЯНКА
КАРАНЕЎСКАЯ МАРЫЛКА й СЬВЯТАСЛАЎ
КАРАНЕЎСКАЯ СТЭФА, ГЭЛЯ, МІХАСЬ, ВАНДА, ЯДЗЯ, КАРАЛІНА, ДАНУСЯ й МІХАСЬ малодшы
КАЧАН ВОЛЬГА й ВЕРА
КІПЕЛЬ МАРЫЯ
КАХАНОЎСКАЯ ЯНІНА
Д-р КІПЕЛЬ ЗОРА, ВІТАЎТ і ДЗЕЦІ
КОРЧЫК ЛЮБА і ЮРКА
КУНЦЭВІЧ МІКОЛА
ЛАШУК АЛЯКСАНДАР
ЛІТВІНЕНКА ЕЎФРАСІНЬНЯ й ЯНКА
ЛУЖЫНСКІ НАДЗЕЯ, МІХАСЬ, ГЭЛЕНА, НЭЛЯ і ЧАСЛАЎ
МАЛЕЦКАЯ АЛІНА
МАРКЕВІЧ МАРЫЯ, АНТОН і ДЗЕЦІ
МІСЮЛЬ НАДЗЯ й ЯНКА ЗЬ ДЗЕЦЬМІ
МЯРЛЯК ГАННА, КАСТУСЬ і ВІНЦУСЬ
НАЙДЗЮК ЮЗЯ, ЧАСЛАЎ, ЯДЗЯ, КАРНЭЛЯ й ВІКТАР
НАРУШЭВІЧ ВОЛЬГА, СТАНІСЛАЎ і СЫН ЮРКА
НЕПЕЙН НАДЗЯ й АЛЯКСАНДАР
НІКАН ЛЕНА й МІКОЛА зь СЯМ'ЁЙ
НОРЫК КІНУСЯ, ЛЁНЯ й ДЗЕЦІ
ПАШКЕВІЧ ВАЛЯНТЫНА й МІХАЛ зь СЯМ'ЁЮ
Д-р РАМУК, ВЕРА, ВІТАЎТ і ДЗЕЦІ
СІЛЬВАНОВІЧ ВОЛЬГА, МІХАСЬ, НІНА, АЛЯКСАНДАР, АНТОН, ЛЕНА, ІРЭНА й АНДРЭЙ
СКАБЕЙ МІКАЛАЙ
СОКАЛ ЭЛЬЗА й ЯНКА
СТАГАНОВІЧ МАРЫЯ, АЛЯКСАНДАР і ЛЕЎ
СТАГАНОВІЧ КРЫСТЫНА й ЮРКА
СТАНКЕВІЧ ЗІНАІДА й РАІСА
Інж. СТАНКЕВІЧ ЮРКА й СЯМ'Я
СТРЭЧАНЬ АНДРЭЙ зь СЯМ'ЁЙ
СУБОТА КАЦЯРЫНА й АДОЛЬ
СЫЛІЎКА ЎЛАДЗІМЕР (ВАЛОДЗЯ)
ТУЛЕЙКА ВОЛЬГА й МІХАСЬ
ШУКЕЛОЙЦЬ АНТОН
ЧАРНЭЦКІ АЛЯКСАНДРА й ЯНКА

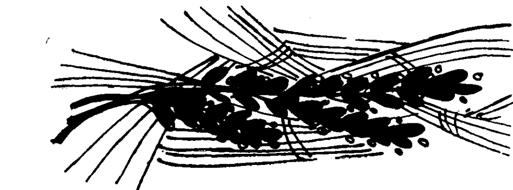

Мастацкае афармленьне Ірэны Рагалевіч

ГАЛОЎНАЯ ЎПРАВА
АРГАНІЗАЦЫІ БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКАЙ МОЛАДЗІ
і
РЭДКАЛЕГІЯ „БЕЛАРУСКАЙ МОЛАДЗІ"
вітаюць сваіх сябровак і сяброў і ўсё беларускае грамадзтва з

КАЛЯДНЫМІ СЬВЯТАМІ
И
НОВЫМ 1984 ГОДАМ!

УСІМ НАШЫМ СУПРАЦОЎНІКАМ, ДАБРАДЗЕЯМ, ЧЫТАЧОМ І ПРЫХІЛЬНІКАМ, А ТАКСАМА ЎСЯМУ БЕЛАРУСКАМУ ГРАМАДЗТВУ

ВЯСЁЛЫХ КАЛЯДАЎ
І ШЧАСЬЛІВАГА НОВАГА 1984 ГОДУ
АД ШЧЫРАГА СЭРЦА ЖАДАЕ
Рэдакцыйная Калегія „БЕЛАРУСА"

ГАЛОЎНАЯ ЎПРАВА
БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКАГА ЗАДЗІНОЧАНЬНЯ
вітае сваіх сяброў і ўсё беларускае грамадзтва з
КАЛЯДНЫМІ СЬВЯТАМІ
И
НОВЫМ 1984 ГОДАМ!

СЭКТАР РАДЫ БНР У НЬЮ ДЖЭРЗІ
вітае з КАЛЯДАМІ ўсіх сваіх Сяброў, Прыхільнікаў і ўсіх Працаўнікоў на беларускай ніве
ды жадае ім
ШЧАСЬЛІВАГА НОВАГА ГОДУ!

ЗАДЗІНОЧАНЬНЕ БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКІХ ВЭТЭРАНАЎ У АМЭРЫЦЫ
жадае сваім сябром і прыхільнікам
ВЯСЁЛЫХ КАЛЯДАЎ
І
ШЧАСЬЛІВАГА НОВАГА 1984 ГОДУ!

УПРАВА АДДЗЕЛУ БАЗА Ў НЬЮ ДЖЭРЗІ
жадае сваім Сябром і Прыхільнікам
ВЯСЁЛЫХ КАЛЯДАЎ
І
ШЧАСЬЛІВАГА НОВАГА ГОДУ!

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

У верасьні, кастрычніку й лістападзе 1983 г.

Падпіска й ахвяры

Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1.	А. і Л. Беленісы	$ 150.00
2.	Б. Кіт	100.00
3.	Э. Жызьнеўская	100.00
4.	М. Рагуля	100.00
5.	В. і В. Рамукі	50.00
6.	М. і В. М.	25.00
7.	В. Ільчук	25.00
8.	Г. Сянькевіч	25.00
9.	А. Протас	25.00
10.	В. Шчэцька	22.00
11.	Л .і Э. Норыкі	20.00
12.	А. Хрэноўскі (Канада)	20.00
13.	У. Грэбень	20.00
14.	Н. і В. Чупраковы	20.00
15.	Я. і А. Чарнэцкія	20.00
16.	К. Міраковіч (за клішу)	20.00
17.	В. Кажан	15.00
18.	Я. П. Лёлэр (Швайцарыя)	12.00
19.	В. Косараў (за абвестку)	3.00
20	Н. Арсеньнева	20.00
21.	Бел. Цэнтр. К-т у Вікторыі (Аўстралія) заміж кветак на магілу с. п. А. Качана	20.00
22.	А. Ражанец (Ангельшчына)	анг. ф. 10.00

Усяго разам: 712.00
анг. ф. 10.00

Атрымана праз сп. Б. Даніловіча:

1.	В. Русак	$ 50.00
2.	БАЗА ў Нью Джэрзі	25.00
3.	К. Ўортс	24.00
4.	А. С.	20.00
5.	А. Койка	20.00
6.	І. Шчорс	20.00
7.	П. Кулеш	20.00
8.	А. Костэр	15.00
9.	В. Дубяга	15.00
10.	а. Якуб	15.00
11.	П. Талмачэвец	15.00
12.	Панаховіч	13.00
13.	А. Мінчук	12.00
14.	М. Бахар	12.00
15.	Я. Лук'янчык	12.00
16.	Я. Валодзька	12.00
17.	І. Люты	12.00
18.	А. Занковіч	12.00
19.	С. Кірылік	12.00
20.	В. Пеляса	12.00
21.	К. Барысавец	12.00
22.	В. Ш.	12.00
23.	М. Касьцюк	12.00
24.	М. Ігнатовіч	12.00
25.	А. Губэрт	12.00
26.	А. Балкоўскі	10.00
27.	Б. Даніловіч	10.00
28.	В. Сьліўка	10.00
29.	а. Аляксандар	10.00
30.	А. Сільвановіч	10.00
31.	А. Непейн	10.00
32.	А. Субота	10.00
33.	П. Кажура	10.00
34.	Я. Літвіненка	10.00
35.	Я. Азарка	10.00
36.	А. Стагановіч	10.00
37.	Ю. Стагановіч	10.00
38.	Я. Місюль	10.00
39.	Т. Супрун	10.00
40.	Ю. Азарка	10.00

Усяго: $558.00

За калядныя віншаваньні прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1.	Н. і А. Жызьнеўскія	$ 20.00
2.	З. і Р. Станкевічы	20.00
3.	А. Лашук	20.00
4.	В. і Л. Кажаны	20.00
5.	М. і В. Пашкевічы	15.00
6.	Л. і Э. Норыкі	10.00
7.	Я. і А. Чарнэцкія	10.00
8.	Я. Каханоўская	10.00
9.	Ю. і П. Андрусышыны	10.00
10.	Ч. і Ю. Найдзюкі	10.00
11.	К. Акула	20.00
12.	Н. Арсеньнева	10.00

Усяго: $ 175.00

Усім ахвярадаўцам, падпішчыкам і прадстаўнікам газэты шчыры дзякуй.

Рэдакцыя „Беларуса"

АХВЯРАДАЎЦЫ НА ДАПАМОГУ СУРОДЗІЧАМ У ПОЛЬШЧЫ

За пэрыяд ад чырвеня па лістапад 1983 г. Беларусам у Польскую Народную Рэспубліку было выслана 23 пачкі й адзін грашовы пераказ. Зрабіць гэта ўдалося дзякуючы ахвярам наступных асобаў і арганізацыяў, у дадатак да раней пералічаных:

В. Станкевіч	$ 60.00
Я. Юхнавец	10.00
Фундацыя ім. П. Крэчэўскага	100.00
Л. Корчык	20.00
П. Орса	20.00
Л. Стагановіч	50.00
Др. П. Гайдзель	50.00
В. Кажан	91.00
К. Верабей	25.00
М. Рагуля	50.00
Ул. Машанскі	20.00
Др. Ул. Набагез	лекі
Сям'я Норыкаў	вопратка
Сям'я Корчыкаў	вопратка
Юрка Андрусышын	вопратка
В. Станкевіч	рэчы да гігіены
С. Жамойда	зубная паста
І. Гуткоўскі (памылкова было пададзена 10.00)	20.00

Усім ахвярадаўцам дзякуем за шчодрасьць. Просьбы аб дапамозе прыходзяць з Польшчы й надалей. Прыходзяць таксама цёплыя словы падзякі ад тых, каму дапамога была высланая. Калі ласка, не забывайцеся пра сваіх суродзічаў у бядзе. Вясёлых вам Сьвятаў!

Наш адрыс: Ms. A. O. Romano, 172 Mill Spring Rd., Manhasset, N. Y. 11030

Юля Андрусышына
Алла Рамана

ВЫДАНЬНЕ ЗБОРУ ТВОРАЎ МІХАСЯ КАВЫЛЯ

Падпіска й ахвяры

Атрымана ў храналягічным парадку да 15 лістапада 1983 г.

158. Бакуновіч У. (другі раз) $25.00

Падпіска й ахвяры сабраныя сп. Антонам Маркевічам:

159.	Маркевіч А.	$ 25.00
160.	Монід А.	20.00
161.	Рагуля Б. (другі раз)	20.00
162.	Лішчонак Б.	10.00
163.	Архіепіскап Мікалай	20.00
164.	Кірка Б.	2.00
165.	Ганько М.	5.00
166.	Баран Я.	2.00
167.	Харэвіч В.	1.00
168.	Раманчук А.	10.00
169.	Цесьлярэвіч Я.	25.00
170.	Каменяў В.	20.00
171.	Паўкэ Б.	10.00

Разам: $ 195.00

З папярэдняй падпіскай і ахвярамі агульная сума на 15 лістапада 1983 г. $ 5003.00

Падпіска й ахвяры прыймаюцца далей.
Byelorussian Institute of Arts and Sciences, Inc.
230 Springfield Ave.
Rutherford, N. J. 07070

ФОНД АБАРОНЫ ВЯЗЬНЯЎ СУМЛЕНЬНЯ Ў СССР

Ад Беларусаў Аўстраліі (праз сп. М. Скабея) **$ 205.00**

Шчырая падзяка аўстралійскім Беларусам і арганізацыям за падтрыманьне гэтае справы.

Управа Фонду Абароны

КАЛІ НЯМА ВАШАГА ПРОЗЬВІШЧА

Вызсьненьне

Здараецца, што дзеля тае ці іншае прычыны ў сьпіс ахвярадаўцаў ці падпішчыкаў газэты закрадаюцца памылкі: прапушчанае прозьвішча, назоў арганізацыі або пададзеная памылковая сума. Памылкі гэткія, нажаль, рэч няўхільная ў тых умовах, у якіх робіцца газэта. У гэткіх выпадках просім напісаць нам пра памылку, і мы ахвотна зьмесьцім папраўку.

Рэдакцыя „Беларуса"